

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Jana Šefčíková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

**Otázky delikvence mládeže a její vývoj
v regionu Strakonice
v letech 2004 - 2006**

Vypracovala:

Jana Šefčíková

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Bc. Petra Adamová

Studijní program:

Sociální pedagogika,

Specializace bezpečnostně
právní

Datum odevzdání:

30.4.2008

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
„Otázky delikvence mládeže a její vývoj v regionu Strakonice v letech 2004 – 2006“
jsem vypracovala samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

Strakonice, 2008

podpis studenta

P o d ě k o v á n í

Děkuji všem vyučujícím pedagogům na Pedagogické fakultě,
kteří mi pomohli rozšířit znalosti. Poděkování patří
zejména Mgr. Bc. Janě Adamové a Doc. Dr. JUDr. Janu Hejdovi
za odborné rady, trpělivost a čas,
který mi věnovala při zpracování bakalářské práce.

Ve Strakonících dne 30. dubna 2008

Jana Šefčíková

A n o t a c e

Otázky delikvence mládeže a její vývoj v regionu Strakonice v letech 2004 – 2006

Cílem práce je

podat co nejširší pohled na delikvenci mládeže,
shrnout, označit a popsat faktory, které jí ovlivňují se zaměřením
především na vnější faktory, s uvedením současné právní úpravy
a možností prevence v této oblasti
a provedeným výzkumem poskytnout přehled
o charakteru trestné činnosti mládeže
v regionu Strakonice za období let 2004 - 2006

Obsah

Úvod

1. Vymezení pojmů.	1
1.1. Sociální norma.	1
1.1.1. Právní normy	2
1.1.2. Morální normy.	2
1.1.3. Zvykové normy	2
1.1.4. Náboženské normy	2
1.1.5. Tabu	3
1.1.6. Negativní společenské jevy.	3
1.1.7. Kriminalita	4
1.1.8. Delikvence.	4
1.2. Kriminologie, kontrola kriminality, kriminální politika	5
1.3. Kriminalita (delikvence) mládeže.	6
1.4. Věk a jeho význam z hlediska občanskoprávního a trestně právního . 7	
1.4.1. Zletilý (zletilost).	7
1.4.2. Nezletilý	7
1.4.3. Mladistvý	8
1.4.4. Osoba mladší než 15 let.	8
1.4.5. Osoba blízká věku mladistvého.	9
1.4.6. Dítě.	9
1.4.7. Mládež	10
1.5. Charakteristika trestné činnosti dětí a mládeže	10
1.6. Příčiny a podmínky trestné činnosti mládeže.	13
1.7. Vnitřní faktory ovlivňující vznik delikventního chování u mládež	14
1.7.1 Osobnost	14
1.7.2 Dědičnost.	15
1.7.3 Vrozené dispozice	16
1.7.4 Pohlaví jedince	17

1.8	Vnější faktory ovlivňující vznik delikventního chování u mládeže. . .	18
1.8.1	Rodina jako možný rizikový faktor.	19
1.8.2	Role školy ve vztahu k potenciální kriminalitě mládeže.	20
1.8.3	Vrstevnické party, kriminogenní skupiny a subkultury mládeže.	22
1.8.4	Subkultura rasistická.	23
1.8.5	Drogová subkultura.	24
1.8.6	Subkultura extrémní chudoby.	25
1.8.7	Nezaměstnanost.	26
1.8.8	Vliv médií.	27
1.9	Delikvence mládeže versus strategie preventivních opatření.	28
2	Současná právní úprava soudnictví ve věcech mládeže.	31
2.1	Sankce (opatření) v řízení proti mladistvým.	32
2.1.1	Výchovná opatření.	33
2.1.2	Ochranná opatření.	36
2.1.3	Trestní opatření.	37
2.1.4	Ochranná výchova, vazba, výkon tr. opatření odnětí svobody.	38
2.2	Řízení proti nezletilým.	42
3	Praktická část.	45
3.1	Cíl výzkumu.	46
3.2	Popis terénu a výzkumného vzorku.	49
3.3	Nástroje sběru dat.	50
4	Závěr.	62
	Literatura.	65

Úvod

Delikvence mládeže je společenským jevem, který lidstvo vždy provázel, a svým bujením se stává symbolickým problémem naší doby na všech možných úrovních. Tento fenomén, jež po desítky let představuje závažný celosvětový problém, se nevyhnul ani České republice. Je jednou z oblastí, které je v naší republice zejména od počátku devadesátých let dvacátého století věnována zvýšená pozornost, neboť již dlouho nejde o problém, před nímž by bylo možné zavírat oči s tím, že se nás netýká, když pravda je taková, že protiprávní jednání mohou zasáhnout bolestivě do života každého z nás.

Je potřeba si uvědomit, že vývoj kriminality mládeže není u nás příznivý, neboť zejména v období od roku 1990 téměř nepřetržitě dochází k nárůstu počtu trestně stíhaných mladistvých v souvislosti s protiprávními delikty. Kriminalitu, jako nežádoucí společenský jev, se nikdy nepodařilo zlikvidovat. Zvláště nebezpečné však je, když trestnou činnost páchají mladí lidé, neboť se vždy jedná o negativní zkušenost nejen pro ně samotné, ale i pro jejich nejbližší okolí.

Nad delikvencí mládeže se vznáší mnoho otázek, které nebyly a dosud nejsou dostatečně zodpovězeny, přestože tento fenomén je předmětem mnoha vědeckých disciplín, jako například práva, psychologie, psychiatrie, speciální pedagogiky, sociologie a dalších, zejména společenských věd. Každá vědní disciplína má svůj náhled na tuto problematiku, ale dosud se nepodařilo najít společné řešení, které by zmírnilo nebo odstranilo negativní společenský jev zvaný delikvence, resp. kriminalita mládeže.

Téma bakalářské práce - *Otázky delikvence mládeže a její vývoj v regionu Strakonice v letech 2004 – 2006*, jsem si zvolila nejen proto, že problematice delikvence mládeže by měla být věnována zvýšená pozornost, ale má volba rovněž souvisela se skutečností, že se od roku 2004 touto problematikou zabývám v rámci své specializace na oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV), Policie České republiky ve Strakonících.

Ve své práci jsem se snažila zaměřit na analýzu některých problémů úzce souvisejících s delikvencí mládeže, zejména na faktory, které mohou zapříčinit vznik

delikventního chování u dětí a mládeže, dále na prevenci, jako jeden z nejvýznamnějších prostředků boje proti kriminalitě.

Praktická část práce je zaměřena na vývoj delikvence mládeže v regionu Strakonice v letech 2004 - 2006. Při zpracovávání tématu jsem vedle použité odborné literatury, kterou uvádím v závěru práce, čerpala z deníků vyšetřovacích spisů vedených na SKPV Strakonice, jednotlivých trestných spisů, dále jsem užila i některé poznámky a informace získané během studia, a proto nemohu uvést přesný zdroj, ze kterého informace pochází.

Domnívám se, že vybrané téma je v současné době stále aktuálnější, neboť vzhledem k alarmujícímu počtu a podílu mládeže na celkové páchané trestné činnosti, je snahou nejen orgánů činných v trestním řízení důsledné potírání dětské kriminality a jevů s tímto problémem souvisejících.

Je pravdou, že můj pohled na tuto problematiku značně ovlivnilo současné studium, kdy se snažím dávat věci do souvislostí, nevidět problémy pouze z jednoho úhlu, i v případě, když jsou z hlediska práva činy klasifikovány jako trestné. Mohu pomáhat jen přístupem, snažit se, aby se mladiství delikventi zamysleli nad tím, co spáchali, případně poradit, na koho se mají obrátit, aby svůj skutek, pokud možno, zmírnili nebo napravili. Nechci být jen v pozici člověka, jehož prostřednictvím má být zákon chráněn nebo dodržován. Je důležité mít na paměti, že na té druhé straně jde o mladého člověka, který z nějakých důvodů a příčin „sklouzl“ na šikmou plochu a kterému je třeba pomoci.

Vzhledem k tomu, že delikvence mládeže je záležitostí veřejnou, dotýkající se celé společnosti, domnívám se, že toto téma není nezajímavé, jak by se mohlo na první pohled jevit. Každý z nás se ve svém životě může ocitnout v postavení pachatele (obviněného, obžalovaného, odsouzeného), v postavení svědka nebo poškozeného, nebo se tyto „záležitosti“ mohou týkat někoho nám blízkého.

Zadání bakalářské práce

NÁZEV PRÁCE: **Otázky delikvence mládeže a její vývoj v regionu Strakonice v letech 2005-2007.**

ZADÁNÍ PRÁCE: Práce bude zaměřena na otázky týkající se delikvence mládeže. V teoretické části se bude zabývat pojmem a předmětem kriminologie, významem věku z hlediska občanskoprávního a trestněprávního, charakteristikou trestné činnosti dětí a mládeže, příčinami a podmínkami trestné činnosti mládeže, vrozenými faktory podmiňující vznik delikventního chování, specifiky celospolečenských jevů, rodinou jako možným rizikovým faktorem, rolí školy ve vztahu k potenciální kriminalitě mládeže, vrstevnickými partami, kriminogenními skupinami, subkulturou mládeže, dalšími rizikovými faktory, včetně otázky delikvence mládeže versus strategie preventivních opatření Teoretická část bude zakončena současnou právní úpravou soudnictví ve věcech mládeže. Druhá část práce bude zaměřena na rozbor objasněné trestné činnosti nezletilých a mladistvých delikventů v regionu Strakonice v letech 2005-2007, kdy budou využívány jednotlivé vyšetřovací spisy a deník vyšetřovacích spisů. Tato část bude obsahovat popis terénu a výzkumného vzorku, nástroje sběru dat. Výsledky budou zpracovány do tabulek, poté provedena prezentace výsledků výzkumu a jejich interpretace.

JMÉNO STUDENTA: Jana Šefčíková
ROČNÍK: 3.
STUDIJNÍ PROGRAM: B7507 Specializace v pedagogice
OBOR: Sociální pedagogika
VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Bc. Petra Adamová
KATEDRA: Společenských věd FM VŠE
TERMÍN ZADÁNÍ: 21. března 2007

1 Vymezení pojmů

Každá společnost (kultura) si ve své době vytváří svůj vlastní hodnotový a normativní systém, který odráží její potřeby, zájmy a základní cíle, tedy principy fungování. Jsme součástí lidské pospolitosti, kde se učíme pravidlům, normám, vzděláváme se, navazujeme vztahy a zároveň jsme jí také utvářeni. Platón uvažoval o tom, že životu ve společnosti se člověk učí a uzavírá se společností „smlouvu“ jako dobrovolný závazek jedince, že se naučí normám, pravidlům, bude je respektovat a žít podle nich. Pokud tomu tak bude, společnost se zavazuje, že takového jedince bude chránit a podporovat. V opačném případě jej společnost potrestá. Společenské normy, jako pravidla upravující mezilidské vztahy, existovaly před námi, existují s námi a budou existovat i po nás. Norma může být to, co je obvyklé, osvědčené, přípustné, správné a žádoucí. Mezi základní normy bývají obvykle řazeny normy právní, morální, zvykové a náboženské.

Sociální norma

Sociální norma jako nástroj k rozlišování mezi žádoucím a nežádoucím, ideálním a patologickým, dobrým a špatným, obvyklým a výstředním... Jde o obecné pravidlo chování vymezující určité hranice, jehož dodržování je potvrzováno pozitivními nebo negativními sankcemi. Slouží k vytvoření určitého řádu ve společnosti. Aby byly sociální normy účinné, efektivní a sdílené, neměly by být ve vzájemném protikladu, měly by být srozumitelné a jednoznačné. Zejména by měly respektovat hierarchii hodnot společnosti, kulturní tradice, zvyky a obyčeje. Dá se tedy říci, že kde není norma, není odchylka od ní, tzn., že každá norma odchylku předpokládá.¹

¹ srov. HRČKA, M.: *Sociální deviace*. Praha: Slon, 2001.

Právní normy

Právní normy, stejně tak jako sociální normy, plní především funkci kontroly sociálního chování tím, že objektivizují kritéria a hodnocení chování a určité způsoby chování sankcionují. Právní normy jsou obecně závazné a jsou vydávány ve zvláštní, státem stanovené formě. Případné sankce jsou legální, státem vynutitelné. V každé společnosti je právo jediným souhrnem norem, které nemají alternativu, neboť vyjadřují jednotnou vůli skupiny nebo celého národa. S tím souvisí i zákonnost, která může vzniknout až tehdy, když právo platí pro všechny občany dané společnosti stejně. K uplatňování těchto norem využívá stát svého mocenského a represivního aparátu státní správy.

Morální normy

Morální norma je závazné pravidlo lidského chování, které charakterizuje morálku, upozorňuje na její význam a nezastupitelnost její sociální funkce. Morální normy neupravují vnější regulativní stránku lidského chování, ale ovlivňují ji prostřednictvím vnitřní motivace. Každý z nás má své morální normy, které jsou založeny na morálních hodnotách a představách obecnějšího charakteru, jako jsou principy, ideály, pojetí dobra a zla.

1.1.3 Zvykové normy

Mezi zvykové normy se řadí zvyky, zvyklosti, obyčeje, rituály, které se opírají o dlouhodobé, tradiční dodržování „norem“ ve společnosti a jsou předávány z generace na generaci.

1.1.4 Náboženské normy

Jde o normy dané příslušnou náboženskou filozofií, kdy hřích je jednáním proti zákazu nadpřirozené bytosti. Náboženské normy jsou zpravidla závazné pouze

pro skupinu věřících a jejich porušení není širší společností sankcionováno.

1.1.5 Tabu

Původně polynéský pojem, který označoval nedotknutelné předměty, bytosti nebo prostor. V současné době pojmem tabu společnost označuje jednání, chování, které je pro ni nepřipustné nebo dokonce zakázané (např. kanibalismus).

Pojmy jako násilí, alkoholismus, sebevraždnost, prostituce, toxikománie, kriminalita, delikvence a řada dalších se dostaly do našeho slovníku a rychle v něm zdomácněly. O tom, že jsou stále aktuálnější, se můžeme přesvědčit jak na stránkách denního tisku a v ostatních médiích, tak i ve svém bezprostředním okolí. „Patologičnost“ těchto jevů je však nutno chápat relativně. Názory na to, co je ještě „norma“ a co už není, jsou determinovány kulturně a historicky. To, co je v jedné společnosti označováno za patologické, nemusí být v druhé takto vůbec chápáno. Například sebevražda, která byla ve starověkém Řecku běžně tolerována, někdy dokonce doporučována, byla v křesťanských zemích činem hříšným a opovržením hodným.

Pokud určitá společnost uzná některé jevy za ohrožující nebo patologické, začne vytvářet tlak na jejich potlačení a řešení.

1.1.6 Negativní společenské jevy

Jedná se **sociálně patologické jevy nekriminální povahy**, které se v negativním smyslu odchyľují od norem a hodnot uznávaných společností. Nejsou sice platným právem sankcionovány, ale odchyľují se od hodnot a norem, které společnost akceptuje. Vyznačují se určitou masovostí, trvalostí a rozšířeností ve shodných sociálních podmínkách. Patří sem např. sebevraždnost, alkoholismus, nealkoholová toxikománie, sexuální promiskuita, rozvodovost. Negativní společenské jevy často úzce souvisejí s delikvencí a kriminalitou.²

² srov. ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 1994.

1.1.7 Kriminalita

Kriminalita (od slova criminalis – zločinný) jako nechtěný produkt společnosti. Pojem kriminalita zahrnuje negativní společenské jevy, jejichž důsledkem je trestná činnost. Zjednodušeně řečeno jde o sumu trestné činnosti spáchané ve společnosti za určitou časovou jednotku. V platném trestním právu je vymezeno, jaké protisociální chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestný čin. Kriminalita tedy zahrnuje jednání kvalitativně odlišná z hlediska stupně společenské nebezpečnosti, zavinění, objektu a subjektu kriminality.²

1.1.8 Delikvence

Pojem **delikvence** v sobě zahrnuje „všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.“³

Je tedy zřejmé, že se jedná o širší pojem než kriminalita, kdy vedle ní jsou zde zahrnuty i činy jinak trestné, které spáchaly osoby mladší patnácti let a osoby trestně neodpovědné pro nepřítomnost, postižitelný správní delikt, dále skutky, které zakládají odpovědnost za náhradu škody v občanském právu.

V souvislosti s delikvencí se hovoří o **predikci kriminálního chování**, tedy o možnosti předpovědět delikventní chování s velkou pravděpodobností a s velkým předstihem.³

Negativní společenské jevy, kriminalita a delikvence jsou zahrnuty v pojmu **protisociální (antisociální) činnost**.

Trestná činnost je buď sama projevem určitého konfliktu nebo konfliktní stavy vyvolává. Konflikt spojený s trestným činem lze vnímat jako konflikt mezi konkrétními osobami (pachatelem a poškozeným, jejich blízkým sociálním okolím, zúčastněnými osobami apod.), dále v podobě konfliktu mezi zájmy pachatele, dalších osob dotčených trestným činem a veřejným (společenským) zájmem a konečně

² srov. ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 1994.

³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 315.

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

v rovině rozporu mezi normami pachatele a normami společnosti. Střet různých norem je jedním z hlavních důvodů toho, proč dochází k trestné činnosti předstihem.⁴

1.2 Kriminologie, kontrola kriminality, kriminální politika

Kriminologii lze nejobecněji charakterizovat jako nauku o kriminalitě a o problémech s ní spojených. Zabývá se kriminalitou jako společenským jevem, jeho formami, stavem, vývojem, jakož i opatřeními směřujícími k jeho potlačení a prevencí. Kriminologie vznikla na základě nutnosti získat poznatky o růstu kriminality, vysvětlit a řešit otázky s kriminalitou spojené, následně s jejich pomocí regulovat kriminalitu a přinášet podněty ke zdokonalování kontroly kriminality.

Kontrola kriminality, jako součást sociální kontroly, je prováděna prostřednictvím nositelů sociální kontroly, jak formálních, k tomuto úkolu určených – například policie, soudů, armády, tak neformálních, mezi které patří rodina, škola, autority. Formy sociální kontroly mohou být různé od odměn a trestů až po hrozbu sankcí ze strany represivního aparátu.

Každá demokratická společnost nepřetržitě řeší otázku ideální míry sociální kontroly, která by odpovídala její situaci, jejím potřebám a možnostem a zároveň by minimalizovala výskyt nežádoucích společenských jevů bez nepřiměřeného zásahu do práv a života tzv. nedevariantní části populace.

Nástrojem kontroly kriminality je **kriminální politika**, jejím úkolem je nalézat rovnováhu mezi svobodou jedince, sociální tolerancí a kontrolou kriminality. Kriminální politika se ovšem neomezuje pouze na poznatky kriminologie, ale též respektuje zásady, jako je humanismus, rovnost před zákonem, přiměřenost trestu apod.

⁴ srov. LORTIE, S., POLANSKI, M., SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H.: *Soudnictví pro mladistvé. Kanadský zákon o mladistvých provinilcích. Osnova českého zákona o soudnictví nad mládeží. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 59. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000.*

Na dlouhodobých časových řadách statistických údajů o registrovaných trestných činech, stíhaných a odsouzených osobách se analyzuje stav, dynamika a struktura kriminality a na jejich základě se činí prognózy potenciálního budoucího vývoje.²

1.3 Kriminalita (delikvence) mládeže

Jestliže pod kriminalitou rozumíme souhrn pro společnost nebezpečných jednání, která označuje současná právní úprava jako trestné činy, pak u mládeže vzhledem k její věkové struktuře, biologickým, psychickým a dalším zvláštnostem přistupujeme ještě k dalšímu členění.

Dosavadní právní úprava pod kriminalitu mládeže zahrnuje skutky, kterých se dopouští kategorie mladistvých (15-18 let). Do kriminality mládeže se zahrnuje i dětská **prekriminalita** (do 15 let) a **kriminalita mladých dospělých** (od 18 let do 21 let). Názvu prekriminalita se používá pro činnost, které se dopouštějí osoby před dosažením trestní odpovědnosti (15 let). Horní hranice prekriminality je tedy 15 let, spodní nebyla specifikována. Dá se však uvažovat již o předškolním věku, přibližně okolo 5 - 6 let. Většina dětských delikventů se dostává do rozporu se zákonem okolo 12 let, přičemž první provinění začínají již mezi 5. - 6. rokem.²

Pro vysvětlení pojmu kriminalita používá Matoušek definici, kdy kriminalitu označuje jako „*množinu všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaných kýmkoli, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná.*“³

Diskuse na téma příčin vzniku kriminálního chování stále pokračují, přičemž se vlivem stálého rozvoje oborů, jako je psychologie, lékařství, sociologie, sociální práce nebo právo, objevuje řada nových faktorů, o kterých se odborníci, zabývající se touto problematikou domnívají, že mohou ovlivňovat vznik delikventního chování. Nejnovější biologické teorie tvrdí, že se klíčem k vysvětlení kriminality může stát genetika, která poukazuje na možné souvislosti s genetickými abnormalitami pohlavních chromozomů. Výzkum v této oblasti je na začátku.

² srov. ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 1994.

³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 316

1.4 Věk a jeho význam z hlediska občanskoprávního a trestněprávního

Základní pojmy jsou voleny z pohledu věku pro trestní řízení a pro trestní odpovědnost. Pro srovnání jsou uvedeny i pojmy občanskoprávní nebo pojmy významné z pohledu kriminologického.

1.4.1 Zletilý (zletilost)

Jedná se o základní pojem jak z hlediska občanskoprávního, tak z hlediska trestněprávního. Vyjadřuje způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti, tzv. způsobilost k právním úkonům. Zletilosti nabývá občan dovršením 18 let věku. Před dovršením tohoto věku se zletilosti nabývá též uzavřením manželství, přičemž nabytí zletilosti uzavřením manželství je z pohledu trestního práva irelevantní.⁴

1.4.2 Nezletilý

Fyzická osoba, která nedovršila 18 let věku nebo nenabyla zletilosti manželstvím. Na časové ose života vyjadřuje období od narození do nabytí zletilosti. S nezletilostí z občanskoprávního hlediska je spojena způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti. Nezletilí však mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové vyspělosti a odpovídají jejich věku. Tato způsobilost zaniká smrtí nebo prohlášením fyzické osoby soudem za mrtvou. Trestní právo tento pojem neuznává, i když v trestně právní praxi je často využíván pro označení osob ve věku do 15 let.⁵

⁴ srov. CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: MV, 1998.

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

1.4.3 Mladistvý

Jedná se o pojem trestněprávní, se kterým je spojen nejen počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin či přestupek, ale i zvláštnosti trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení patnácti let, a končí v den dovršení osmnáctého roku života. Spáchá-li osoba čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná. Hranice patnácti let se obecně považuje za takový věk, v němž již dítě dosáhlo takového stupně rozumové a mravní vyspělosti, že je za obvyklých okolností schopno si uvědomit protiprávnost svého jednání. Platí tedy, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin odpovědný.

Naproti tomu spáchá-li trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je stále trestně odpovědný jako osoba mladistvá a užijí se zvláštní ustanovení zákona č. 18/2003 Sb., zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSVM). Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (§ 6 odst. 1 ZSVM).⁵ Obecná (plná) trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin nastává až dnem následujícím po dnu, ve kterém fyzická osoba dovršila 18 let.

1.4.4 Osoba mladší 15 let

Z pohledu počítání času v trestním řízení pojem osoba mladší 15 let vyjadřuje časové období, ve kterém fyzická osoba, která před dovršením 15 let spáchala čin jinak trestný, je beztrestná. Jde o pojem trestněprávní. Trestní řád tuto kategorii osob označuje jako „osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné“ (§ 11 odst. 1 písm. d) tr. řádu).⁶

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004.

⁶ HEJDA, J. a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. Praha: Oeconomica, 2007, s.151.

„Hranice trestní odpovědnosti dosažením věku 15 let je relativizována ustanovení § 5 odst. ZSVM – „mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“⁶

1.4.5 Osoba blízká věku mladistvého

Pojem převážně užívaný kriminologií a praxí. V trestním zákonu je užit v ustanovení § 33 písm. b) jako polehčující okolnosti při výměře trestu. Z pohledu počítání času vyjadřuje relativně krátké časové údobí mezi 18. a 19. rokem života, ve kterém lze za určitých podmínek uplatnit zvláštní způsoby řízení proti mladistvému. Devatenáct let je nejvyšší věková hranice, do které je možné prodloužit ochrannou výchovu podle § 22 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb., ZSVM.⁵

1.4.6 Dítě

Podle Úmluvy o právech dítěte, přijaté dne 20.11.1989 v New Yorku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve (viz. naše občanskoprávní úprava nabytí zletilosti manželstvím). Trestní zákon uvedené označení užívá pro kategorii osob, která požívá zvláštní trestněprávní ochrany za podmínek stanovených ve vybraných skutkových podstatách (např. trestný čin únos podle § 216 tr. zákona). U trestného činu opuštění dítěte podle § 212 tr. zákona je tímto způsobem zpravidla označováno dítě předškolního věku, které si samo nemůže opatřit pomoc, ale může jít i o osobu starší, která z důvodu své nesamostatnosti a podmínek prostředí, kde zůstala opuštěná, není schopna se sama vymanit z hrozícího nebezpečí.

Obecně, podle zákona o rodině, jsou za děti považovány osoby mladší 15 let. Podle § 216b tr. zákona je za dítě považována osoba mladší 18 let, pokud nedovršila

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004.

⁶ HEJDA, J. a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. Praha: Oeconomica, 2007, s.151.

zletilosti dříve. Tedy trestněprávní pojem koresponduje s občanskoprávním vyjádřením nezletilosti.⁴

1.4.7 Mládež

Tento pojem je spojován s různými věkovými kategoriemi, a to v závislosti na předmětu a rozsahu zkoumání jednotlivých vědních oborů (kriminologie, sociologie apod.). Pro naše účely budeme označovat jako mládež fyzické osoby mladší 18 let.⁴

1.5 Charakteristika trestné činnosti dětí a mládeže

Nesporným faktem zůstává skutečnost, že kriminalita v naší zemi rok od roku stoupá. Je zcela přirozené a pochopitelné, že nárůst kriminality v každé společnosti znepokojuje mnoho občanů. Důvodem je nejen zvýšení počtu spáchaných trestných činů a způsob jejich provedení, ale v posledních letech i stoupající podíl mládeže na páčání trestné činnosti.

To, co můžeme prezentovat jako obecně charakteristické pro trestnou činnost páchanou mládeží u nás, je, že se ve většině případů jedná o provinění proti majetku (krádeže, neoprávněné užívání cizí věci, poškozování cizí věci), v menší míře potom o provinění proti životu a zdraví a provinění hrubě narušující občanské soužití (výtržnictví), v poslední době pak provinění spojená s extremistickým podtextem. Pokud jde o trestnou činnost spáchanou z rasových pohnutek, spojují se zde faktory jak násilného, tak i výtržnického charakteru s vlivem rasově zaměřené ideologie, vyznávané zejména příslušníky hnutí skinheads. Nemalou roli sehrává i protiromské klima, typické pro místa s větší koncentrací romského obyvatelstva.⁴

U mladistvých pachatelů lze jako příčinu páčání trestné činnosti vysledovat mimo jiné tzv. konzumní způsob života, touhu vyrovnat se svým vrstevníkům, zejména kamarádům z dobře situovaných rodin. K tomu všemu přistupují takové jevy, jako je nedostatek odpovědnosti, neúcta k hodnotám vůbec a majetku zvlášť,

⁴ srov. CHMELÍK, J.: Trestná činnost mládeže a páčaná na mládeži. Praha: MV, 1998.

necht' dodržovat normy společnosti, související s touhou po nezávislosti, projev neúcty k životu a zdraví, kdy častou motivací je potřeba demonstrovat sílu, imponovat u svých vrstevníků, získat jejich uznání a vytvořit si určité postavení v partě. Stále častěji se vyskytuje provinění loupeže, kdy jde převážně o útoky namířené vůči starším lidem a dětem.⁴

Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti souvisejí se somatickými znaky pachatele, například vyšší rychlostí pohybu, obratností, menší postavou a nižší váhou. Předmět útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí. Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti.

V posledních letech se mezi mládeží výrazně zvyšuje výskyt případů nealkoholové toxikomanie. Velmi často je tento jev i kriminogenním faktorem, ke kterému se váže trestná činnost především majetkového a mravnostního charakteru. Trestnou činnost páchanou v souvislosti s nealkoholovými toxikomaniemi lze rozdělit na trestnou činnost páchanou s cílem opatřit si drogu a její následnou distribuci, dále na trestnou činnost spáchanou po požití drogy.

Trestná činnost páchaná v souvislosti s návykovými látkami je velmi latentní a fakticky nelze statisticky nikdy zcela přesně zjistit, zda se pachatel trestného činu tohoto jednání dopustil po vlivem návykové látky. Zjištění takové okolnosti totiž v podstatě není v možnostech orgánů činných v trestním řízení za předpokladu, že nemají k dispozici vzorky krve či moči pachatele, z nichž by bylo možno zjistit přítomnost návykové látky. Svou roli zde také sehrává doba, která uplyne od protiprávního jednání, kdy již pachatele trestného činu nelze podrobit lékařskému vyšetření, nebo nespolupráce takového pachatele. V tomto směru je tedy situace orgánů činných v trestním řízení poměrně složitá.

Drogová závislost je dlouhodobý proces, kdy se lidé zneužívající návykové látky postupně stávají osobami, pro které je nejdůležitější věcí získání drogy.

⁴ srov. CHMELÍK, J.: Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha: MV, 1998.

Postupem času pak většina z nich musí řešit otázku „Jak za drogu zaplatit.“ Čím je člověk na droze závislejší, tím více potřebuje peněz na její obstarání. Vzhledem k tomu, že velká část toxikomanů se rekrutuje z řad dětí a dospívající mládeže, je častým zdrojem jejich příjmů nejprve kapesné, které však brzo přestane stačit. Postupně se dostávají do stádia, kdy nezbytně potřebují další dávku, ale nemají na ni peníze. V tu chvíli pak prodávají mnoho věcí svých, ale i svých blízkých, snaží se získat peníze dealerstvím drog, žebráním či prostitucí, ale velmi často i pácháním trestné činnosti, a to jak majetkového charakteru, tak i násilné trestné činnosti.

Sexuálně zaměřené trestné činy jsou páchány mladistvými zejména pod vlivem alkoholu a jsou zaměřeny zejména na dívky a chlapce ve věku kolem 15 let, ale i mladší. Častým motivem je projev vzájemné citové náklonnosti mezi chlapcem a dívkou, při kterém jsou stírány věkové rozdíly, zejména pokud jde o věk nižší než 15 let.⁴

Mezi skutečnostmi, které vytvářejí podmínky pro páchání trestné činnosti, zaujímá zvláštní místo alkohol. Je všeobecně známo, že v důsledku požívání alkoholu je pácháno mnoho závažných trestných činů. Při zkoumání kriminogenní role alkoholu je třeba věnovat pozornost i jeho rozmanitému charakteru. Spojení mezi alkoholem a trestnou činností se projevuje v tom, že alkohol může vystupovat jako okolnost upevňující předchozí záměr a rozhodnutí spáchat trestný čin, nebo dovést k trestné činnosti člověka, který by se jí v střízlivém stavu nedopustil.

Charakteristikou trestné činnosti mládeže v regionu Strakonice v letech 2004 – 2006 se zabývám v praktické části práce (hypotéza č. 1).

⁴ srov. CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: MV, 1998.

1.6 Příčiny a podmínky trestné činnosti mládeže

Faktory pro stanovení příčin a podmínek páchaní trestné činnosti mládeží jsou zejména vývojové zvláštnosti mladého člověka a mikrostruktura, ve které se pohybuje.⁴

Rozhodující roli při formování osobnosti má rodina, přátelé a známí. Je to prostředí, ve kterém děti získávají první zkušenosti s mezilidskými vztahy a kde přirozeným způsobem probíhá jejich primární socializace, tedy proces začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace.

Nezanedbatelný vliv má však i škola, kamarádi, parta a další. Negativní vývojové vlivy zasáhnou oblast psychiky člověka, tj. motivaci, sebeovládání, citovou a morální složku osobnosti. Rozdílnost v dosažené úrovni a kvalitě uvedených složek osobnosti je příznačná nejen mezi věkovými kategoriemi člověka, ale i mezi jedinci stejného věku. Rozdíly jsou patrné i ze sociologického hlediska, kde určují především sociální funkci a pozici, kterou jedinec zaujímá ve společnosti a v dané věkové skupině. Mládež, jako sociální skupina, je výrazně diferencována podle věku, pohlaví, ale také podle sociálních rolí a postavení mezi vrstevníky a podle dalších činitelů, které ovlivňují chování jedince. Všechny uvedené, ale i další složky osobnosti a prostředí, pokud se vyvíjejí patologicky, jsou významné i z kriminologického pohledu a určují strukturu a způsob páchaní kriminálních deliktů. Obecně pak o nich hovoříme jako o **příčinách**, které vedou k páchaní trestné činnosti dětmi a mladistvými.

Druhou skupinou vlivů, které působí na vývoj kriminality, jsou podmínky, které napomáhají nebo ulehčují spáchání kriminálního deliktu, působící objektivně v daném období, čase a společenském klimatu. Obecně platí, že příčina je realizována za určitých podmínek, nebo jen v určitých podmínkách. To, co může být podmínkou pro páchaní trestného činu mladistvým, může naopak u dospělého pachatele působit jako překážka ke spáchání trestného činu a naopak⁴

⁴ srov. CHMELÍK, J.: Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha: MV, 1998.

1.7 Vnitřní faktory ovlivňující vznik delikventního chování u mládeže

V následujících podkapitolách budou zachyceny a vysvětleny faktory ovlivňující vznik delikventního chování dětí a mladistvých.

1.7.1 Osobnost

Pojem osobnost označuje Holubová jako souhrn všech psychických zvláštností, vytvářejících individualitu jedince. Strukturu osobnosti tvoří *psychické vlastnosti* (dlouhodobé stránky lidské osobnosti určující zaměřenost člověka), *psychické rysy* (charakterizují obraz osobnosti jako celek) a *formát* (vlastnosti a rysy osobnosti tvoří její strukturu).⁷

Chromý řadí mezi příčiny způsobující kriminogenní chování, spojené přímo s osobností nezletilého či mladistvého pachatele řadí *faktory biologické, fyziologické a především psychologické*. Tyto faktory mohou mít původ ve zděděných a vrozených vlastnostech jedince, v jeho fyzické a psychické konstituci, případně v raném vývoji. Vysvětluje tím, že člověk si již při svém narození přináší na svět určité dispozice, které tvoří rámec možností člověka a podílí se na odlišném socializačním vývoji jedinců, byť uskutečňovaném ve stejných či podobných podmínkách. Ukazuje se například, že současná generace dětí dospívá daleko rychleji, než tomu bylo v minulosti. Rovněž po fyzické stránce je mládež mnohem dříve vyspělá.⁸

Jak uvádí Čírtková⁹ „poznání osobnosti jedince umožňuje porozumět jeho dosavadní životní cestě a pochopit chování projevované v různých situacích v minulosti a současně predikovat pravděpodobný další vývoj osobnosti. Poznáme-li

⁷ srov. HOLUBOVÁ, D.: *Psychologie pro právníky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993.

⁸ srov. CHROMÝ, J.: Rodina jako kriminogenní faktor. *Právo a rodina*, 2004, roč.6, čísl.11.

⁹ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 50.

osobnost konkrétního člověka, můžeme vymezit ty složky, které se jeví jako problémové a navrhnout adresné postupy pro eventuální korekci.“

1.7.2 Dědičnost

Zjednodušeně řečeno znamená přenášení vloh z rodičů na potomky, které umožňují rozvoj některých vlastností, a to nejen tělesných, ale i duševních. Dědičnost je komplikována jevem, kterému se říká mutace, tj. náhodně nastávající změna genů. Mutace způsobují, že druhy nejsou stálé a dědičnost se nepředává z pokolení na pokolení beze změn, stabilně. Mutace se náhle objevují a dědí v dalších generacích. Jsou zdrojem nových vlastností. Jejich výskyt je sice zákonitým následkem vlivu vnějších a vnitřních faktorů, ale směr, tj. kvalita je většinou náhodná vzhledem ke směru vlivů, které mutace vyvolaly.¹⁰

Studie dědičnosti jsou obvykle prováděny na dospělé populaci, proto vztáhnout jejich výsledky na mládež nejde bez upozornění na fakt, že hranice mezi „delikventem“ a „nedelikventem“ je během dospívání mnohem méně ostrá než v dospělosti. Mnoho mladých lidí, a zejména těch, kteří žijí ve velkých městech, se někdy dopustí činu, který překračuje hranice zákona, přičemž většina z nich není nikdy vyšetřována ani dopadena. Existuje tedy mnoho mladistvých „delikventů“, kteří se nikdy nedostanou do žádného vzorku zkoumaných osob. Na to, aby se někdo stal dospělým pachatelem trestné činnosti, potřebuje dospívat osmnáct let, během nich už může, ale nemusí, páchat trestnou činnost ještě jako mladistvý. U mladého člověka je obtížnější než u dospělého předpovědět, kam bude jeho životní dráha směřovat, neboť delikventní chování mladistvého může být jen ojedinělou epizodou nebo začátkem zločinecké kariéry. Dědičnost zločinnosti mládeže je méně výrazná než dědičnost zločinnosti dospělé populace. Důvodem je mj. „krátká doba“ k projevení genetické vloh a pravděpodobně i silnější vliv sociálních faktorů během dospívání.³

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

¹⁰ srov. KOHOUTEK, R. a kol.: *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998.

„Dědičnost klade hranice, ale prostředí určí, do jaké míry se v nich tento potenciál rozvine.“¹¹

V psychologickém pojmosloví se nedávno objevil termín **sociální dědičnost**, který označuje fakt, že stálé podmínky prostředí vytváří určité typické způsoby chování, myšlení a usilování, které se přenášejí z generace na generaci nikoli formou geneticky kódované informace, nýbrž v důsledku stereotypního sociálního působení, včetně neměnných sociálních očekávání.⁹

1.7.3 Vrozené dispozice

Jsou shrnutím dědičných dispozic a změn, jež nově vznikající organismus prodělal během těhotenství matky, případně v raném stádiu vývoje. Na vývoj dítěte výrazně působí některé choroby matky, zejména v prvních třech měsících těhotenství (zarděnky, syfilis aj.), dále např. ionizační záření, nikotinismus, narkomanie, alkohol, špatná výživa, obtížný porod. Předčasný nebo patologický porod dítěte může znamenat, že se jedinec bude rozvíjet opožděně či odchýlně. Na další vývoj psychiky a osobnosti dítěte může mít nepříznivý vliv těžší novorozenecká žloutenka, přidušení dítěte při porodu, jeho křížení atd. Všechny tyto okolnosti mohou způsobit poškození mozku. Na chování a vývoj člověka má velký vliv rovněž funkční stav nervové soustavy, endokrinních žláz a ostatních tělesných systémů. Také tělesná konstituce má vliv na styl psychického projevu a vývoj osobnosti. Rozvoj vrozených dispozic však závisí na kvalitě životního prostředí, rodině, škole, přírodních a ekonomických podmínkách.¹⁰

Do tohoto oddílu lze zahrnout také delikventní chování, které vzniklo jako reaktivní kompenzace nejružnějších tělesných i smyslových defektů (malá postava, obezita, kožní vady, různé formy zmrzačení, smyslové vady pod.). Při nevhodném výchovném vedení vznikají u takových defektních osob vážné osobnostní problémy, které se mohou manifestovat otevřeným antisociálním chováním.¹¹

⁹ srov. ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006.

¹⁰ srov. KOHOUTEK, R. a kol.: *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998.

¹¹ KOUDELKOVÁ, A.: *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 42

¹¹ srov. KOUDELKOVÁ, A.: *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

Do této podkapitoly je možno zařadit i **poruchu osobnosti**, tj. poruchu temperamentové nebo charakterové či motivační složky osobnosti. Porucha osobnosti je trvalý stav, který se projevuje se nepříznivými nebo nadměrně zvýrazněnými vlastnostmi osobnosti, odchylkami v oblasti citů, rozhodování i chování. Ty pak vedou k problémům ve vztahu k druhým lidem a společnosti. Poruchy osobnosti přetrvávají prakticky po celý život, přičemž příčiny jejich vzniku nejsou přesně známy. Přepokládá se souhra vrozených dispozic a dotvářejících vlivů prostředí. Podstatné je, že poruchy osobnosti se nevztahují na intelekt, ale týkají se všech ostatních složek osobnosti.⁹

1.7.4 Pohlaví jedince

Dalším ovlivňujícím faktorem je i pohlaví jedince. Muži se podle dostupných statistik dopouštění trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině i nezávisle na druhu trestné činnosti. Rozdíl v mírách mužské a ženské kriminality je připisován vrozené vyšší agresivitě mužů, jež je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem, který působí nejen na fungování mozku, ale i utváření těla. Významný vliv na vyšší kriminalitu mužů má i odlišný způsob výchovy chlapců a dívek, neboť dívky jsou ve všech společnostech pod větší kontrolou než chlapci, a to jak ze strany rodičů, tak ze strany učitelů i dalších dospělých, takže mají více příležitostí vstřípit si zábrany k protispolečenskému chování. Vrstevnické vazby na partu pro ně nemají takový význam jako pro chlapce. Naopak vazby na rodinu jsou u nich nesporně pevnější. Tyto odlišnosti ve způsobu socializace jsou ovšem determinovány kulturou a společností; příslušnost k pohlaví je jen spouštěčem příslušných sociálních vlivů.³

Porovnáním podílu dívek a chlapců se zabývám v praktické části – viz. hypotéza č. 2.

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

⁹ srov. ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006.

1.8 Vnější faktory ovlivňující vznik delikventního chování u mládeže

Specifický vliv na šíření sociálně patologických jevů mezi mládeží má nepochybně i rychlost kulturních a sociálních změn probíhajících v České republice po roce 1989. Dochází k destabilizaci stávajících norem a hodnot a s tou je spojen stres a nejistota. Do osobního, rodinného i sociálního života se negativně promítá i identifikace s nevhodnými vzory postojů a chování. Výsledkem je zdání, že všechno je možné, případně, že nic není nemožné. Tato situace tak s sebou přináší řadu sociálních patologických důsledků, např. netrpělivou snahu rychle se přiblížit novému životnímu stylu, a to i za cenu nelegitimních metod, včetně trestné činnosti.

Společnost je pro rozvoj a existenci každého člověka velice významná, neboť uspokojuje mnohé z jeho potřeb, dále určuje normy, hodnoty, vzory i ideály chování. Přispívá tak k základní orientaci jedince ve světě a je zdrojem jistoty. V rámci pravidel je každý člověk posuzován a společnost mu poskytuje zpětnou vazbu - informaci o jeho sociální pozici a hodnotě. Jedinec, i když si to mnohdy sám neuvědomuje, potřebuje patřit ke skupině, potřebuje jí být akceptován a pozitivně hodnocen. Je to základem jeho skupinové identity.

Společnost však může působit na jedince nebo menší sociální skupiny i negativně. Existují situace, v nichž sociální vlivy jedince zatěžují, patologizují, případně ohrožují jeho fyzickou existenci. Nepříznivé sociální vlivy lze diferencovat podle toho, zda postihují pouze jedince, který se např. stal obětí násilného trestného činu dalšího jednotlivce či skupiny nebo postihují celé skupiny, vymezené např. etnicky, rasově či jinak. Negativní společenské vlivy závisí na sociokulturní úrovni a momentální situaci dané společnosti. Některé z rizikových vlivů dokonce jedinec dobrovolně akceptuje, protože se domnívá, že mohou uspokojit jeho aktuální potřeby, kdy se může jednat o členství v delikventní partě či náboženské sektě. Jiné jsou alternativou menšího zla, které si rovněž zvolil sám (např. role uprchlíka).

Některé ovlivnit nemůže, protože jsou součástí společenských postojů (např. je vystaven pro svou etnickou příslušnost rasové diskriminaci) nebo vyplývají ze společenské situace - např. občanská válka.¹²

1.8.1 Rodina jako možný rizikový faktor

Rodina bývá obecně charakterizována především z hlediska svého postavení ve společenském systému, dále z hlediska vazeb, sociálních funkcí a základních sociálních procesů, které v ní probíhají. Zjednodušeně by se rodina dala definovat jako malá skupina osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy, která žije svým „životem“. Jejím hlavním posláním je poskytovat péči a ochranu svým členům, a plnit tak funkci reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální.

Není pochyb o tom, že rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti, a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. Dítě si vytváří svůj vlastní vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak mu rodiče či vychovatelé předkládají realitu a jak jej do této reality uvádějí. Rodina je v podstatě mikrosvět, vzorová společnost. Zde si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, především v interpersonálních vztazích, a to jak v pozitivním, žádoucím smyslu, tak i ve smyslu negativním. Aby byl dítěti zajištěn optimální vývoj, musí být rodina schopna uspokojit jeho základní potřeby, které můžeme podřadit pod potřeby biologické, psychické, sociální a vývojové.

Pokud rodina v různé míře neplní základní požadavky nebo úkoly dané společenskou normou, hovoříme o poruše rodiny. Jde především o selhání některého člena nebo členů rodiny, což se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí. Při práci s ohroženou mládeží je z mnoha důvodů důležitá informace o funkčnosti rodiny.

¹² stov. VÁGNEROVÁ, A.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999.

Některé problémy v rodině však mohou pramenit i z toho, že dospělý jedinec není schopen či ochoten svou roli rodiče plně přijmout a ztotožnit se s ní. Může docházet k tzv. konfliktu rolí, kdy jedinec není schopen ve svém životě skloubit stále narůstající počet různých rolí (rodiče, manžela, zaměstnance apod.), což přirozeně vede k frustraci a má negativní dopad na fungování celé rodiny. Traduje se, že výskyt kriminality je pak vyšší u mládeže z rozvrácených rodin. Tak je tomu i u rodin, kde dítě (mladistvý) postrádá citový vztah a zájem o svůj život, své problémy, i když po materiální stránce nestrádá.

Kromě nedostatků v rodinné výchově, nevhodného využívání volného času, nedostatečné výchovné práce a vlivu školy se hovoří o dalších možných faktorech ovlivňujících kriminalitu mládeže jako je problém kvalifikace a vzdělání, nedostatečná mravní a citová výchova, absence právního vědomí a další. Negativní roli rovněž sehrávají nedostatek životních zkušeností, neschopnost adaptace mladého člověka v novém prostředí, změna stylu života, neschopnost rychle a správně reagovat na některé situace a podněty. Zejména zvládání krizových situací je závislé, mimo jiné, i na potřebných dovednostech a návycích, které u mladého člověka nebývají dostatečně rozvinuty.

Novodobým fenoménem, kromě finančního kapitálu rodiny, je i sociální kapitál, který je definován jako síť využitelných mezilidských vztahů. Cesta vzhůru po společenském žebříčku totiž vyžaduje kvalitní vzdělání, vhodný okruh přátel a známých, vhodnou strukturu zájmů, vhodný způsob trávení volného času... Společensky hendikepovaní dospívající, kteří potřebným finančním ani sociálním kapitálem nedisponují, si často hledají cesty náhradní – začnou páchat trestnou činnost, aby si opatřili finanční prostředky.³

1.8.2 Role školy ve vztahu k potenciální kriminalitě mládeže

Škola je dalším ze základních a velmi významných socializačních činitelů, který vstupuje do života dítěte. Škola by měla děti nejen kvalifikovat pro budoucí povolání, ale také vychovávat, a to ve spolupráci s rodinou. Není však vždy snadné

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

skloubit zájmy společnosti, rodiny a školy. Rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, obzvláště mají-li jiné hodnotové preference než škola. Dobrá spolupráce rodiny a školy však zlepšuje motivaci dětí nejen pro učení. Škola by měla při svém působení přihlížet k postojům rodičů, především však k individuálním potřebám dítěte.

Dospívání dětí je zvláštním obdobím, o kterém se mluví jako o subkultuře dospívání, nicméně by děti neměly být oddělovány od světa dospělých. Škola by měla být jednak chráněným prostředím, jednak otevřenou institucí, kam vnější svět má a může vstupovat. Poslední dobou dochází ke zřizování škol nebo tříd pro „nadané děti, ale i zřizování různých typů speciálních škol a tříd. Tam jsou přerazovány děti neprospívající, „nezvladatelné“, sociálně a etnicky znevýhodněné. Dochází tak k segregaci na „nadané“ a „málo nadané“ děti, a tím škola bezděčně oslabuje solidaritu a přispívá ke zvyšování sociálního napětí.

Pro dítě znamená příchod do školy ztrátu svého výlučného postavení v rodině. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a vyžaduje od něho, aby se přizpůsobilo. Učitel pak představuje pro dítě zprvu nejvýznamnější osobu ve škole, autoritu. Na základě jeho hodnocení si dítě odvozuje v prvních letech školní docházky pocit vlastní hodnoty. Později svoje hodnocení opírá o to, jak je přijímáno spolužáky, neboť postupně nabývají na významu vztahy ke spolužákům a solidarita s nimi. Děti si ve třídě velmi záhy začínají vytvářet svou vlastní „subkulturu“. Přirozené je například dělení třídy na „subkultury“ dívek a hochů. V některých případech však mohou být tyto podskupinky zárodkem asociálních part, a to už u dětí na prvním stupni základní školy. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí. Prostředků k tomu má učitel několik – známky, poznámky, hodnocení dítěte při kontaktu s rodiči... Vývoji směrem ke kriminalitě může bránit, resp. může napomáhat i reakce školy na zjištěné asociální chování jednoho či více dětí. Už způsob vyšetřování a udílené sankce jsou pro všechny děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá na postavení jedince, která „pravidla hry“ opravdu platí a zda se všem měří „stejným metrem“. Přehlížení zcela zjevných přestupků, nejasná pravidla týkající se žádoucího chování dětí, uplatňování disciplíny, degradace a deptání žáků v procesu jejich trestání, nemožnost odčinit přestupek, neobjektivní rozhodování učitelů a ředitele, to všechno jsou postoje

podkopávající představu dětí o tom, že jejich chování má za každých okolností jasné hranice a že udržování těchto hranic se řídí určitými pravidly.³

Jak bylo již uvedeno, může škola dítě ovlivnit v procesu socializace pozitivně, bohužel však i negativně. Je však jisté, že míra angažovanosti školy na osudu žáka by neměla přesáhnout zájem rodičů.

1.8.3 Vrstevnické party, kriminogenní skupiny a subkultury mládeže

Vedle rodiny a školy má na chování dospívajícího významný vliv skupina vrstevníků, jejíž působení se v průběhu dospívání neustále zvyšuje, a to přímo úměrně tomu, jak klesá autorita a výchovný vliv rodičů. Vztah dospívajícího a rodičů prochází podstatnou změnou, a je důležité, aby jejich nový vztah nebyl udržován pouze prostřednictvím mocenské autority rodičů, neboť právě moc a autorita je dospívajícím v tuto chvíli obtížně akceptovatelná. Mladí lidé často nechtějí přijmout roli dospělého, chtějí svobodu, ale ne povinnosti.

Hlavním prostředkem hledání vlastního já bývá vrstevnická parta, která se na prahu dospělosti stane nejvýznamnější referenční skupinou, zastupující svým vlivem všechny ostatní skupiny, včetně původní rodiny. Novodobá kriminologie zdůrazňuje, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždy v partách. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.

I pro dítě vchované funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstat v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí jejich hodnoty. Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům,

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu atd. Delikventní party často vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často pak z mládeže bydlící na jednom sídlišti nebo v jedné čtvrti. Tyto skupiny si vytvářejí vlastní hodnotové preference. Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jim na tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky.³

1.8.4 Subkultura rasistická

Hnutí skienheads vzniklo v Anglii jako reakce dělnické mládeže na kulturu hippies a na rostoucí příliv migrantů. Důraz byl kladem na patriotismus, na drsné sporty a na odmítání drog s výjimkou piva. Tyto skupiny jsou velmi soudržné a ostražitě vůči neznámým lidem. Udržují se v kondici pravidelným cvičením. Jejich činnosti jsou plánované. Mají propracovaný systém náboru nových členů. Ti jsou nejdříve zváni na koncerty skinheadských kapel, pozorování a testování. Mají vlastní kodex správného a nesprávného chování, vlastní výcvikové příručky pro pouliční boj, pro chování při zadržení policií, dále i vlastní systém spravedlnosti. Tvrdě postihují odpadlíky. Na rozdíl od jiných druhů trestné činnosti chybí u kriminálních akcí skinheads motiv majetkového zisku či odvety za to, co provedla oběť, která bývá často útočníkům neznámá. V posledních letech bylo podle policejních statistik spácháno pravicově extremistickými skupinami nejvíce trestných činů v Praze, v bývalém Západočeském kraji a v bývalém Jihomoravském kraji.³

Pokud se jedná o jižní Čechy, tak nejznámějším rasisticky motivovaným útokem na příslušníky etnických menšin byla v roce 1993 tzv. písecká kauza. Tehdy došlo k „zahnání“ skupiny Romů do řeky Otavy a tam se jeden z nich utopil. V tomto případě bylo stíháno celkem devatenáct pachatelů, z nichž sedmnáct jich bylo mladistvých.

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

V roce 2005 se v regionu Strakonice mediálně proslavila tzv. křtětická kauza. Tehdy se pod záštitou soukromé oslavy narozenin v místní restauraci sešli příslušníci skinheads. Jejich chování mělo natolik rasistický podtext, že zde došlo k policejnímu zásahu s cílem toto setkání ukončit. Později byl však zákrok policie vyhodnocen jako neadekvátní. Vzhledem k tomu, že se nepodařilo ustanovit konkrétní osoby, byla celá věc odložena.

1.8.5 Drogová subkultura

Hned v úvodu je nutné uvést, že zneužívání návykových látek a následně i vznik závislosti na drogách nelze vždy spojovat s asociálním chováním a kriminalitou. Je však pravdou, že toxikománie a alkoholismus jako sociálně patologický jev zvyšují náchylnost k asociálním a delikventním projevům, neboť nemalá část jedinců se po použití drog zbavuje zábran, ztrácí kontrolu nad svým chováním a páchá často nesmyslnou trestnou činnost. Někteří „závislí“ popisují svou cestu k drogám i v celospolečenských souvislostech. Prezentují nedůvěru ke státní správě, soudům, nesouhlasí se stávající morálkou, odsuzují spotřební životní styl.

Klasickým projevem průběhu závislosti na návykových látkách je rychlý růst tzv. tolerance. Organismus si na drogu rychle „zvyká“ a k dosažení žádaného účinku je třeba stále vyšších denních dávek. Objevují se první negativní důsledky stereotypu drogového života. Člověk se ráno probudí a věnuje se prakticky celý den shánění své dávky. Vše ostatní je druhořadé. Začínají problémy v práci nebo ve škole, jedinec opouští své původní zájmy a zábavy. Zanedbávání základních hygienických pravidel a poruchy výživy vedou k celkovému tělesnému chátrání. Ztrácejí se poslední pevné vazby na nedrogový svět včetně nejbližších příbuzenských a partnerských vztahů a zvyšuje se vazba na výlučně toxikomanické prostředí.

Drogová subkultura se skládá převážně z mladých lidí, kteří neuspěli podle měřítek spořádané většinové společnosti a ani podle měřítek stabilních delikventních skupin, což z nich udělalo outsidersy. Tím, že se spojují do skupiny, se ale navzájem posilují. Typické pro ně bývá holdování alkoholu, drogám a sexuální promiskuitě. Prostředky získávají žebřáním, půjčkami, drobnými krádežemi, prodejem drog apod.

Užívání drog a kriminalita jsou tedy množinami s velkým průnikem i u těch lidí, jejichž trestná činnost nespočívá v nedovoleném obchodování s drogami či v nedovoleném držení drog.³

V současné době je již celkem běžnou záležitostí, že se s návykovými látkami setkávají už děti na základních školách. Drogy se staly součástí života části mladé generace a je velmi alarmující, že věk problémových uživatelů drog se neustále snižuje, přičemž nejohroženější skupinu tvoří osoby mezi 15 až 19 lety. Nepříznivým ukazatelem je rovněž vyrovnávající se poměr mužů a žen zneužívajících návykové látky. V nejmladších věkových skupinách mezi uživateli pervitinu, sedativ a hypnotik, ženy dokonce převažují. Nikdo z nás nemůže říci, že se jej drogová problematika netýká, a zcela jistě velká část lidí si uvědomuje, že zneužívání návykových látek není jen soukromým problémem těch osob, které drogy užívají. Opak je pravdou. Snahou společnosti není tyto osoby vyčlenit ze svého středu, ale pomoci jim a důsledně dbát na to, aby jejich počet nadále nevzrůstal, a tak se nezvyšovala i kriminalita.

1.8.6 Subkultura extrémní chudoby

Nejchudší vrstva obyvatel, o níž se někdy mluví jako o nejnižší třídě, má svou udržovanou reakci na život ve velmi nepříznivých ekonomických a sociálních podmínkách. Tato subkultura vybaví svou mládež takovou životní orientací, která je odlišná od ostatních společenských tříd. S ní je delikventní chování, zvláště páchané ve skupinách, snadněji slučitelné než s orientací, jíž jsou vybavovány děti jiných společenských vrstev.³

Výsledky empirických výzkumů nasvědčují tomu, že výskyt kriminality se soustřeďuje do městských částí s typickou levnou výstavbou, kde žijí sociálně slabé rodiny s mnoha dětmi. Z těchto pak pochází nemalá část pachatelů, jejichž chování je zaměřeno na bezprostřední uspokojování potřeb. Prosazují se primitivním brutálním násilím proti sousedům.⁹

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

⁹ srov. ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006.

1.8.7 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost může mít pro mladé lidi víc negativních důsledků než pro jiné věkové kategorie. Mladí nezaměstnaní si nevytvoří potřebné pracovní návyky. Zvyknou si na roli nezaměstnaného a na vyplácenou „podporu“. Vzhledem k tomu, že jsou většinou svobodní a bydlí s rodiči, podpora jim zpravidla stačí. Za těchto okolností nemusí být motivováni k hledání práce. Nezaměstnanost tak zvyšuje riziko asociálního chování mladistvých. Nadbytek času, nuda, nedostatek programu a povinností, event. i frustrace daná jejich vyloučením ze společnosti, často přispívají k nežádoucím formám chování.

Nezaměstnaní mladiství se sdružují do part, užívají drogy, chovají se vandalsky. Společnost je nepřijala, neposkytla jim šanci získat zaměstnání, a proto nerespektují její normy. Mají dokonce pocit, že je to jejich právo a že nemají příliš co ztratit. Hlavním rizikem zůstává zafixování těchto způsobů chování a omezení schopnosti adaptace na život zaměstnaného člověka.¹²

Nezaměstnaností jsou, vedle lidí blízkých důchodovému věku, postiženi především mladí lidé vstupující na trh práce, a mezi nimi nejvíce ti, kdo hledají práci po vyučení nebo po absolvování základní školy. Nepřekvapuje, že kriminalita málo kvalifikovaných mladých lidí, a to zejména těch, kteří žijí ve velkoměstech, stále roste. Nejnověji začala být ve vyspělých zemích ohrožována mizením pracovních míst i střední třída, což opět nejdříve postihuje nejmladší a nejstarší uchazeče o místa. Za této situace se kriminalita může stát přitažlivým východiskem. Špatně placená práce se může vyplácet méně než šikovně prováděná kriminalita. Nemá-li kriminalita stále růst, hodnota práce pro jednotlivce i pro společnost musí být vyšší než „ziskovost kriminality.“

¹² srov. VÁGNEROVÁ, A.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999.

1.8.8 Vliv médií

O vlivu médií, a zejména televize na socializaci dnešních dětí a mládeže ve vyspělých zemích nemůže být pochyb. V odborné literatuře bývá používán termín *pondělní syndrom* označující zvýšenou agresivitu dětí ve školkách a ve školách, která je vykládána jako odreagování agresivity, jíž se děti nabily z televize během víkendu. Dá se však předpokládat, že brzy nastane doba, kdy bude čas strávený u televize nahrazen časem stráveným u počítače. Mladí mezi sebou komunikují převážně přes počítač, případně mobilní telefony, čímž dochází ke snižování sociální interakce. Dalším novým fenoménem dnešní doby je hraní počítačových her, v nichž převažuje agresivita a násilí. Dítě nedostatečně vychovávané všemi, kdo by na ně měli působit, se snadno stane dítětem „vychovávaným televizí, případně počítačem“ a snadno z těchto médií přijímá nežádoucí vzory pro své chování a jednání.

Aktuální výzkumy dokládají, že sledování násilí na obrazovce má dopady na každého. Mění se postoje jak k pachatelům, tak i k obětem násilí. „*Po shlédnutí většího množství násilí ve fiktivním světě filmu se násilí stává akceptovatelnější i v reálném světě, konkrétně klesá například ochota angažovat se ve prospěch oběti.*“⁹

Chceme-li tlumit negativní dopady násilí prezentovaného v médiích, je třeba podporovat společenské normy, které označují násilí jako něco, co je zlé a nepřijatelné.

⁹ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 177.

1.9 Delikvence mládeže versus strategie preventivních opatření

Sociální vývoj, kterým prochází v poslední době Česká republika, se nepochybně odráží v nárůstu trestné činnosti mládeže. Společenské a odborné diskuse, týkající se této problematiky, shodně zdůrazňují význam hledání nových, účinnějších způsobů, které by v budoucnu tento nepříznivý vývoj zmírnily, případně zvrátily. Na úseku prevence působí v současné době řada ministerstev, např. ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo vnitra, spravedlnosti, školství a tělovýchovy či ministerstvo sociálních věcí. Rovněž na úrovni krajů poskytují sociální pomoc sociální kurátoři, kurátoři pro mládež a především sociální asistenti, jejichž pracovní náplní je práce s rizikovou populací dospívajících a mladých lidí.

Při práci s delikventní mládeží je důležité mít na paměti všechny potenciální faktory vzniku delikventního chování a zároveň chápat toto chování jako výsledek jejich vzájemného spolupůsobení. Patologický jev má svou genezi, kořeny, je součástí klimatu a kultury. „Předcházet je lépe než léčit“. Tato dávná medicínská pravda platí i na takový společenský jev, jakým je delikvence mládeže, kterou jako „nemoc společnosti“ je nutné léčit, resp. v optimálním případě jí předcházet. O užitečné a pravděpodobně úspěšné prevenci lze hovořit tehdy, je-li komplexní, systémová a podporuje-li zdravé a prospěšné procesy a jevy.

Pojem prevence byl původně vysvětlován jako předcházení nějaké věci, ale také odstrašení a zabránění. Proto jsou i preventivní prostředky zacíleny tímto směrem, tedy především na předcházení, odstrašení, bránění, ochraňování a zabraňování. Působit na nějaký společenský problém, v našem případě na delikvenci mládeže, lze formou preventivních opatření, která je možno vymezit do třech oblastí: **primární prevence**, která má odstranit známé příčiny pozdějších poruch chování nebo je ovlivnit tak, že chybný vývoj vůbec nenastane. Toto předpokládá znalost kauzálních souvislostí mezi příčinami a poruchami.

Preventivní aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli trestné činnosti jsou zahrnuty do oblasti **sekundární prevence**. Prevence na této úrovni znamená rizika

odhalovat, objasňovat a mít je pod kontrolou, případně aktivním způsobem je zmenšovat. **Terciální prevence**, která v sobě zahrnuje aktivity a opatření zaměřené na kriminálně narušené jedince nebo skupiny osob včetně recidivistů. Má zahrnovat rehabilitaci (omezení vzniklé újmy, vyhnutí se opakování recidivy).³

Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a školách. Do této skupiny lze vlastně zařadit působení všeho, co nás obklopuje. Vedle rodičů a sourozenců jsou to vrstevníci, členové party, spoluzaměstnanci, ale také působení společnosti jako takové jejími hromadnými sdělovacími prostředky a veřejné mínění. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu, která ovlivňuje systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží.

Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání - kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a z učebních oborů, předčasnému těhotenství, nákaze HIV virem atp. Primární a sekundární prevence je nemyslitelná bez ohledu na hodnotovou orientaci dětí, bez podpory alternativních životních programů, odklánějících rizikové děti od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci.

Jak již bylo výše uvedeno, společnost provádí kontrolu kriminality prostřednictvím kriminální politiky, kdy oblasti prevence je věnováno značné úsilí. Jsou vypracovány teoretické a praktické aktivity a opatření prevence, známe i jejich členění. Přesto žádný přístup společnosti, ať již represivní či liberální, problematiku kriminality dosud nevyřešil. Tato zkušenost je všude ve světě. Je na místě položit si otázku, jakým způsobem jsou prováděny preventivní kampaně vůči různým negativním jevům. Celá situace vypadá dle mého názoru tak, že se vyrobí série brožurek, plakátů, provedou se přednášky na školách, a tím se spustí veřejně prezentovaná kampaň. Potom se už jen očekává její preventivní působení. Tyto akce obvykle stojí spousty peněz a výsledek neodpovídá očekávání, neboť takto prezentovaná informace nemůže sama o sobě ovlivnit chování.

Zde je nutná především další práce s cílovou populací prostřednictvím snadno

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

dostupných zařízení, a hlavně aktivit jdoucích „zdola“. Existují preventivní postupy hovořící o nabídkách alternativ a aktivního využití volného času apod., většinou však ve zcela nekonkrétní podobě. Zvláště v současné době je nedůvěra k jakýmkoliv aktivitám organizovaným „shora“ jasně patrná. Nedělejme si velké naděje, že zde společnost zorganizuje něco za nás. Je nezbytné si uvědomit, že v souvislosti s preventivní činností má své nezastupitelné místo rodina a škola, neboť jsou to právě tyto instituce, které formují osobnosti mladých lidí. Právě zde je nutno podporovat vývoj individuálních osobností, dávat dětem pocit, že to, jak myslí a jak se chovají, je něco speciálního, něco, co je odlišuje od ostatních, a tím tak snižovat tendence dětí patřit ke skupině, neboť tato potřeba bývá často nečekaně silná a dokáže pak prolomit i poměrně kvalitně vystavěný hodnotový systém. Děti většinou dokáží rozlišit mezi dobrým a špatným lépe, než bychom očekávali. Právě pevný hodnotový systém jim pomůže v zátěžových situacích správně jednat. Používají pak právě tento systém a nejednají jen na základě tlaku svých vrstevníků.

V této části považuji za důležité zmínit preventivní činnost orgánů činných v trestním řízení. Významným příkladem preventivní činnosti je nejenom přednášková činnost policistů na všech typech škol, ale i umožnění účasti žáků a studentů u hlavního líčení. Kromě samotné účasti žáků a studentů u hlavního líčení při projednávání konkrétní trestné činnosti, bývá důležitou součástí jejich návštěvy u soudu také diskuse se soudcem a případně i státním zástupcem, a to nejen pokud jde o právě projednávaný případ. Nutno konstatovat, že je velmi zajímavým poznatkem ta skutečnost, že ač se přednášek či hlavních líčení zúčastňují zejména studenti středních škol, kteří by již měli mít určité právní vědomí, bývá jejich pohled na trestněprávní problematiku značně zkreslený a často velmi naivní.

Smiřme se s tím, že kriminalita byla, je a bude. Proto je důležité znát realitu a její rizika a umět zvolit menší zlo, pokud je to nutné. Principem je stanovení reálných priorit v této oblasti.

Možnosti každého státu jsou omezeny, a proto je nutné vymežit aktivity, které jsou skutečně účinné, a orientovat se na prevenci všech stupňů.

Závěrem je nutné konstatovat, že nezastupitelné místo v prevenci mají i represivní metody, neboť represe by měla zasahovat do oblastí, do kterých nemůže zasáhnout prevence.

2 Současná právní úprava soudnictví ve věcech mládeže

Pokud selžou veškeré primárně preventivní aktivity a mladistvý se dopustí nějakého provinění, je v rámci trestního řízení zahájeno stíhání mladistvého jako pachatele provinění. Do konce roku 2003 bylo trestní stíhání mládeže upraveno v rámci trestního řádu a trestního zákona, a to ve formě výjimek z obecné úpravy.

Dnem 1.1.2004 nabyl účinnosti Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže - dále ZSVM) č. 218/2003 Sb., který obsahuje jak právní úpravu řízení o protiprávních činech mládeže, tak i úpravu hmotně-právní, to znamená úpravu podmínek odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, úpravu opatření ukládaných mládeži za spáchané protiprávní činy apod.

Soudnictví ve věcech mládeže se trestní řízení proti mladistvým řídí novými zásadami, jako je například zásada poznání mladistvého, zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení, zásada ochrany poškozeného, zásada zvláštního přístupu k mládeži.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže podporuje zásadu, že trestní represe má mít jen pomocnou úlohu. Zájem na potrestání pachatele má být u mladistvých zatlačen do pozadí, neboť se předpokládá, že mladiství jsou výchovou ovlivnitelní mnohem více než dospělí. Dalo by se říci, že se zde dává mnohem větší prostor prevenci sekundární, to znamená, že mladistvý sice má zkušenost se spácháním nějakého provinění, nicméně snahy všech zúčastněných stran by měly směřovat k tomu, aby se již žádného provinění nedopustil, aby si uvědomil následky svého jednání a byl za ně náležitě, ale ne nepřiměřeně, potrestán. Účelem užití tohoto zákona je především to, aby se mladistvý zdržel trestných jednání, odčinil újmu způsobenou proviněním a našel užitečné společenské uplatnění.

Nový zákon o soudnictví ve věcech mládeže zakotvuje spolupráci orgánů činných podle tohoto zákona a úředníků Probační a mediační služby s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy k posílení výchovného působení, vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, aby bylo včas

reagováno na potřeby a zájmy mladistvých, poškozených a všech dalších subjektů dotčených trestnou činností. Zároveň, aby tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a předcházeli. V mnohých případech se vytváří prostor pro ukládání a výkon alternativních sankcí s využitím mediační a probační služby.

V trestním procesu se počítá nejen s aktivní rolí obviněného, ale i oběti trestného činu a dalších dotčených subjektů, zejména sociálního okolí, v němž se pohybuje obviněný i oběť, a klade důraz na odstranění konfliktu mezi nimi. V tomto smyslu jde o nové pojetí odpovědnosti při řešení problému kriminality, které již není pouze v rukou státních orgánů, ale rovněž v kompetenci těch, kterých se bezprostředně týká. Východiska jsou založena na přesvědčení, že pokud má pachatel převzít skutečnou osobní odpovědnost za to, co svým činem způsobil, musí si nejdříve plně uvědomit a přiznat své jednání a porozumět mu ve všech souvislostech. Primárním smyslem není „tvrdé“ potrestání pachatele, nýbrž všestranně uspokojivé řešení konfliktu spojeného s trestným činem a účinná prevence kriminality.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže také zavádí některé zcela nové pojmy. Základním rozdílem v terminologii oproti trestnímu zákonu a trestnímu řádu je označování činů, kterých se mladiství, případně nezletilí dopustili. U mladistvých již nehovoříme o trestném činu, ale o **provinění**, u nezletilých o **činu jinak trestném**.

2.1 Sankce (opatření) v řízení proti mladistvým

Mladistvým pachatelům provinění soud pro mládež neukládá tresty, nýbrž **opatření**. Ta jsou podle shora uvedeného zákona rozdělena do tří skupin: **výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření**.

Jejich předností je to, že umožňují podle potřeby docílit řešení aktuálních problémů mladistvého a eliminovat příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti. Navíc je lze v průběhu trestního řízení měnit, a tak reagovat na aktuální situaci. Kvalifikované uplatnění cíleně zaměřených výchovných opatření není zpravidla dobře možné bez spolupráce s úředníkem Probační a mediační služby nebo příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Proto zákon o soudnictví ve

věcech mládeže počítá se zapojením probačních úředníků i orgánů sociálně-právní ochrany dětí do řešení jednotlivých trestních věcí již od počátečního stadia řízení.⁵

Další vhodnou alternativou potrestání jsou instituty **upuštění od potrestání** a **upuštění od potrestání s dohledem**. V těchto případech není přímo uloženo některé z opatření, ale jde o specifickou reakci na provinění se sankčními prvky. Smyslem je opět působit na mladistvého výchovně. Mladistvý není přímo potrestán, nicméně absolvoval celé přípravné řízení a dostal se až před soud pro mladistvé, což může být pro prvopachatele významný výchovný moment.¹³

2.1.1 Výchovná opatření

Účelem výchovných opatření je usměrnění způsobu života mladistvého, podpora a zajištění jeho výchovy a prevence dalšího páchaní provinění. Mezi výchovná opatření zákon o soudnictví ve věcech mládeže řadí: **dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou**. Zde je nutno podotknout, že výchovné opatření lze uložit již v přípravném řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině, a to pouze se souhlasem obviněného mladistvého.

Jako příklad výchovných povinností či omezení uvádí Kolářová¹⁴ „*situaci, kdy soud pro mládež uloží mladistvému, aby bydlel v konkrétním bytě s konkrétním dospělým, aby zametl ve svém volnu chodník či natřel lavičku, zaplatil ze svého kapesného část škody nebo aby nechodil na diskotéky*“.

Dospěje-li soud pro mládež k závěru, že prospěch mladistvého vyžaduje, aby bylo dohlíženo na jeho řádnou výchovu v rodině, v níž žije, „dá“ ho pod **dohled probačního úředníka**. Pokud jde o způsob života, může mu současně uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Dohled probačního úředníka provádí **mediační a probační služba**, která byla zřízena na základě zákona o Probační

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

¹³ srov. VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z.: Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, čís. 2.

¹⁴ srov. KOVÁČOVÁ, D.: Nad zákonem o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu praxe. *Právo a rodina*, 2004, 6. ročník, čísl. 9. s. 3.

a mediační službě č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1996 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen zákona o Probační a mediační službě). Úkolem Probační a mediační služby (dále jen PMS) je poskytovat mediaci a zajišťovat probaci v rámci trestního řízení.

Probací se podle paragrafu 2 odstavce 1 zákona o PMS rozumí *„organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“*.⁵ Zákonem je tedy probace vymezena zejména jako soubor činností a aktivit směřujících k realizaci rozhodnutí státního zástupce nebo soudce.

Smyslem těchto činností je přispět k individualizaci možného postihu, motivovat obviněného, aby se aktivně ujmoul řešení následků a příčin vlastní trestné činnosti.¹⁶

Mediací se podle paragrafu 2 odstavce 2 zákona o PMS rozumí *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného“*.⁵ Mediační jednání má podobu setkání obviněného s poškozeným za účasti mediátora, který plní roli nestranného prostředníka.

Společnému jednání obvykle předcházejí individuální rozhovory s poškozeným a obviněným. Mediátor vyváženým přístupem umožňuje oběma stranám, aby vyjádřily své názory, potřeby a zájmy v rámci daného trestního případu.

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

¹⁶ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN L., a kol.: *Průručka pro Probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001

Mediační jednání může vyústit ve společnou dohodu o urovnání konfliktu a náhradě škody, která pak slouží jako podklad pro rozhodování státního zástupce nebo soudce.

Probační a mediační služba plní úkoly v trestním řízení a vykonává oprávnění vymezená v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o PMS, případně v dalších zákonech (i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže). Nedílnou součástí poslání PMS je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti. Základním článkem pro výkon probačních a mediačních činností jsou střediska Probační a mediační služby působící v sídlech okresních soudů.

Vzhledem k tomu, co již bylo uvedeno, považuji za důležité zmínit se o uložených výchovných opatřeních mladistvým soudem pro mládež Okresního soudu ve Strakonici v letech 2004 – 2006. V souvislosti se spácháním provinění byl v roce 2004 ve čtyřech případech uložen **dohled probačního úředníka**, v roce 2005 pouze v jednom a v roce 2006 ve třech případech. Ve výše uvedeném období bylo v roce 2006 uloženo výchovné opatření - **probační program** dvěma mladistvým.

Na setkání spolupracujících organizací v rámci multitému v soudním okrese Strakonice (soudce, státní zástupce, kurátoři pro mládež, policista zařazený na úseku mládeže, probační úředník), které se uskutečnilo v září 2006, a to z iniciativy Střediska PMS Strakonice, bylo představeno portfolium probačního resocializačního programu „Právo pro každý den“, do kterého byli zařazeni shora zmínění odsouzení mladiství.

Zde je na místě zdůraznit, že formulace uložených výchovných opatření, která zavazují mladistvého k určitému konání, musí být dostatečně určitá, aby mohla být vykonatelná. Jejich dodržování musí být kontrolovatelné, a to prostředky, které má soud a probační úředník k dispozici, neboť jejich účel lze naplnit jen za předpokladu, že je mladistvý respektuje a že v případě jejich neplnění budou vůči němu vyvozeny důsledky.

2.1.2 Ochranná opatření

Ochranná opatření by měla kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého. Jejich smyslem je nejen chránit společnost před pácháním trestné činnosti mladistvými, ale i chránit samotné obviněné. Ukládáním a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence. Proto do popředí vystupuje jejich složka terapeutická, výchovná, zabezpečovací a sociální. Potřeba uložení ochranných opatření a jejich intenzita je určena zejména potřebou léčení, výchovy a izolace (zneškodnění). Druhy ochranných opatření jsou **ochranné léčení, zabránění věci, ochranná výchova**.⁵

Ochranné léčení a zabránění věci jsou i nadále upraveny trestním zákonem, konkrétně v paragrafech 72 a 73.

Ochranná výchova a podmínky jejího uložení jsou nově upraveny novým zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Ochranné výchově se budu podrobněji věnovat později.

Při ukládání ochranného opatření mladistvému, konkrétně **ochranného léčení**, soud pro mládež přihlíží k závěrům znaleckého posudku provedeného na základě vyšetření duševního stavu mladistvého. Ukládá-li soud pro mládež ochranné léčení, musí vždy rozhodnout o způsobu jeho výkonu, tj. zda se vykoná v léčebném (zdravotnickém) zařízení, nebo ambulantně.

Soudem pro mládež ve Strakonicih bylo v letech 2004 – 2006 uloženo ochranné opatření – ochranné léčení protitoxikomanické pěti mladistvým pachatelům, kdy toto léčení bylo ve znaleckém posudku doporučeno soudními znalci. Nutno však konstatovat, že po ukončení ochranného léčení u těchto osob velmi rychle došlo k recidivě.

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

2.1.3 Trestní opatření

Také trestní opatření mají napomáhat k vytváření podmínek pro další vývoj mladistvého. I u trestních opatření má převažovat prvek výchovného působení do budoucna.

Za spáchané provinění může být mladistvému uloženo některé z těchto trestních opatření: **obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, nepodmíněné odnětí svobody.**⁵

Charakteristické pro trestní opatření je, že jsou stanovená zákonem a vynutitelná státem. Ukládají je výlučně soudy pro mládež. Trestní opatření, a zvláště jejich výkon, působí odsouzenému mladistvému určitou újmu na jeho chráněných občanských právech a svobodách, nicméně újma však nikdy nesmí být cílem nebo smyslem trestního opatření.

Při výkonu trestních opatření, která nejsou nespojena s odnětím svobody se má, podle tohoto zákona, intenzivně uplatňovat dohled probační a mediační služby. Podstatným institutem sloužícím k výchovnému působení na mladistvé pachatele provinění je možnost odkladu výkonu trestního opatření odnětí svobody, je-li to třeba k dokončení jeho vzdělávání a přípravy na budoucí povolání.

Soudem pro mládež Okresního soudu ve Strakonících jsou mladistvým převážně ukládána podmíněná trestní opatření odnětí svobody s přiměřenou zkušební dobou nebo obecně prospěšné práce (dále jen OPP), jako alternativní trest, který může mladistvému soud uložit (v rozsahu 50 až 200 hodin) za trestný čin (provinění), na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let. OPP je nutno odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději ve lhůtě jednoho roku ode dne nařízení výkonu trestního opatření OOP.

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

Jakmile je trest vykonán či bylo od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno, hledí se na pachatele, kterému byl uložen, jako by nebyl odsouzen a soud zahladí odsouzení.

Pokud jde o druh prací, které jsou náplní výkonu tohoto trestního opatření, je jejich základní podmínkou jejich obecná prospěšnost, tedy vytvoření nějaké užitečného výsledku sloužící širšímu okruhu lidí. Zákon omezil okruh subjektů, v jejichž prospěch mohou být práce prováděny, na obce, nebo jiné obecně prospěšné instituce, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.

*„OPP jsou druhem trestního opatření, který vyžaduje, aby byl mladistvý v průběhu jeho výkonu podroben určité institucionalizované kontrole zaměřené jak na výkon prací, tak zároveň i na to, zda vede řádný život“.*⁵

Trestní opatření OPP v regionu Strakonice bylo okresním soudem pro mládež uloženo v roce 2004 v šesti případech, v roce 2005 ve třech a v roce 2006 v osmi, a to zpravidla v rozsahu 50 hodin. Výjimkou bylo uložení trestního opatření OPP mladistvému pachateli, kdy soud pro mládež s ohledem na okolnosti případu, osobu pachatele a poměry, použil horní hranici sazby tohoto trestního opatření - 200 hodin.

2.1.4 Ochranná výchova, vazba, výkon trestu odnětí svobody

Nepřísnější formou potrestání je uložení opatření, které umísťuje nezletilé dítě do ochranné výchovy a mladistvému ukládá výkon trestního opatření odnětí svobody, případně v přípravném řízení umístění do vazby. Musím však konstatovat, že tato opatření se užívají u nejzávažnější trestné činnosti, především u násilných provinění.

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

Výkon ochranné výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Ochranná výchova se zpravidla vykonává ve výchovných ústavech. Tam může být umístěno dítě starší 12 let, a to především se závažnými poruchami chování.

Paragraf 29 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, upravuje sledování výkonu ústavní a ochranné výchovy. Z tohoto ustanovení paragrafu vyplývá pro sociálního kurátora povinnost nejméně jednou za 6 měsíců dítě v zařízení navštívit. Kurátor má pravomoc s dítětem promluvit bez přítomnosti dalších osob, nahlížet do dokumentace, kterou o dítěti ústav vede apod. Toto opatření má dát kurátorovi možnost ověřit si, zda jsou v ústavu respektována osobní práva dítěte, zda nadále trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení atd.¹⁵

Vzhledem k tomu, že u mladistvých není jejich tělesný a duševní vývoj zdaleka dokončen, musí být použití **vazby** v jejich trestních věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., ZVSM, opatřením zcela výjimečným, neboť je nepochybné, že již samotné vzetí do vazby, ale zejména pobyt mladistvého ve vazbě má na něj zpravidla nepříznivý vliv. Podle paragrafu 46 odst. 1, zákona o soudnictví ve věcech mládeže, může být mladistvý vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu dosáhnout jinak. Účelem vazby je zajištění osoby mladistvého pro řízení v trestních věcech mladistvých z důvodu, aby bylo náležitě zjištěno a projednáno jím spáchané provinění, a aby se nadále páchaní provinění zdržel.⁵

Všechny orgány činné v řízení podle zákona č. 218/2003 Sb., ZVSM, jsou povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají, a pokud tak je, budou povinny zkoumat, zda důvodnou vazbu nelze nahradit jiným alternativním opatřením: **dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby i peněžitou zárukou.** Zpravidla přitom budou postupovat v součinnosti s Probační a mediační službou.⁵

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

¹⁵ srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Linde, 2002.

Přestože o vzetí mladistvého do vazby nebylo soudem pro mládež Okresního soudu ve Strakonících v našem regionu v letech 2004 – 2006 rozhodnuto, „skončil“ jeden mladistvý ze Strakonice ve vazbě - viz. následující případ:

V roce 2004 byla státní zástupkyni v Tachově podána obžaloba na mladistvého pro provinění loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona a provinění znásilnění podle § 241 tr. zákona za použití § 6 odst. 1 zákona čísla 218/2003 Sb. Provinění loupeže spočívalo v tom, že mladistvý dne 1.6.2004 kolem 16.00 hodin u lavičky na Podskalí ve Strakonících povalil na zem nezletilou, klečel na ní a z palce pravé a levé ruky jí stáhl celkem dva stříbrné prsteny, načež z místa utekl a způsobil tak poškozené škodu ve výši 550,- Kč na odcizených věcech. Provinění znásilnění spočívalo v tom, že dne 6.8. 2004 v 17.00 hod, na lesní pěšině v kempu Podskalí ve Strakonících, požadoval pohlavní styk po MT, což poškozená odmítla, načež jí chytil za ramena a snažil se ji povalit na zem, což se mu nepodařilo, neboť poškozená se mu vytrhla a ze strachu mu řekla, že s ním raději vykoná orální sex, s čímž mladistvý souhlasil. Poškozená pak skutečně provedla mladistvému orální sex až k jeho vyvrcholení.

V této věci původně vykonávalo dozor Okresní státní zastupitelství v Tachově (vzhledem k pobytu mladistvého v výchovném ústavu na okrese Tachov), a státní zástupkyně OSZ Tachov podala návrh u Okresního soudu v Tachově na vzetí mladistvého do vazby. Soudce Okresního soudu v Tachově pak vzal mladistvého do vazby. Okresní soud v Tachově předložil věc Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o příslušnosti s tím, že místní příslušnost je dána podle místa bydliště mladistvého, které je na okrese Strakonice, a příslušný je tedy Okresní soud ve Strakonících. Vrchní soud v Praze svým usnesením rozhodl tak, že k projednání a rozhodnutí věci je příslušný Okresní soud ve Strakonících, a vazební věc mladistvého byla postoupena na OSZ Strakonice k dalším úkonům. Usnesením Okresního soudu ve Strakonících (soudem pro mládež) byl mladistvý propuštěn z vazby na svobodu, a po provedeném hlavním líčení byl uznán vinným, mimo jiné i proviněním loupeže a proviněním znásilnění. Mladistvému bylo mu uloženo úhrnné opatření, a to odnětí svobody nepodmíněně v trvání 18 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice pro mladistvé.

Výkon trestního opatření odnětí svobody je u mladistvého nařízen jen pokud nelze zvolit jiná, mírnější opatření. Při volbě tohoto opatření se musí zvláště pečlivě dbát na okolnosti případu, na osobnost mladistvého i na předchozí užitá opatření. Trestní sazby odnětí svobody se u mladistvých pachatelů snižují na polovinu.

Na základě charakteristiky osobnosti a spáchaného provinění mladistvého se rozdělují mladiství odsouzení do čtyř základních diferenciačních skupin označených A, B, C a D, kdy o zařazení rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení

odborných zaměstnanců, jimiž jsou psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel a případně další jím určené zaměstnanci Vězeňské služby.

Do **základní skupiny A** se zařazují odsouzení mladiství s charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti, případně špatného zacházení. Odsouzení mladiství s naznačeným disharmonickým vývojem se zařazují do **základní skupiny B**. S poruchami chování, včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek jsou odsouzení mladiství, vyžadující specializovaný výkon trestního opatření, zařazováni do **základní skupiny C**. Odsouzení mladiství s mentální retardací jsou zařazováni do **základní skupiny D**.

Základní skupiny vnitřní diference mladistvých odsouzených se zpravidla člení na tři prostupné skupiny. Do těchto skupin jsou mladiství odsouzení zařazováni na základě svého chování, jednání, postojů ke spáchanému provinění a výkonu trestního opatření. Zde je nutno podotknout, že dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu odnětí svobody u mladistvých provádí pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se toto trestní opatření vykonává.⁵

Jak již bylo v předešlé části uvedeno, má v novém systému soudnictví ve věcech mládeže, svá nezastupitelná místa **orgán sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen OSPOD) a **Probační a mediální služba**.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí ukládá kurátorovi povinnost jednou za tři měsíce mladistvého ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody navštívit a projednávat jeho problémy. Tato povinnost je důležitá především pro budoucnost mladistvého po jeho propuštění, obzvláště nemá-li odpovídající rodinné zázemí. Dále se má sociální kurátor vyjádřit k formě a obsahu přípravy na budoucí povolání. Vyjádření se opírá o kurátorovu znalost rodiny mladistvého a prostředí, ve kterém vyrůstal, osobnosti mladistvého a často i předpokladů pro přípravu na budoucí povolání v určitém oboru.¹⁵

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

¹⁵ srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Linde, 2002.

Pokud je tedy nezletilý či mladistvý potrestán výše uvedenými opatřeními, hraje zde sociální kurátor roli „dohledu“ a kontroluje, zda je opatření vykonáváno v souladu se všemi zákonnými předpisy. Dále funguje jako „zprostředkovatel“ mezi rodinou a dítětem. Obzvláště se pak musí angažovat těsně před propuštěním dítěte, aby jeho návrat do civilního života proběhl co nejlépe a zároveň aby byl naplněn účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže aby zvolené opatření účinně přispělo k tomu, aby se dítě zdrželo páčání dalších trestných činů a našlo si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji.

V naší právní úpravě je velice široké pojetí probace a s ní spojených probačních činností, mezi které patří nejen aktivity spojené s výkonem již vydaných rozhodnutí soudu pro mládež nebo v přípravném řízení státního zástupce, ale též činnosti směřující k naplnění zákonných předpokladů k uplatnění alternativních forem řešení trestních věcí, úkony spojené s výkonem výchovných opatření, poskytování pomoci mladistvému a jeho odborné vedení, dále obstarávání podkladů k osobě mladistvého a k jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, aktivity spojené s řešením problémů mladistvých stíhaných vazebně a realizace opatření nahrazujících vazbu, stejně jako pomoc poškozenému a dalším osobám dotčeným proviněním při odstraňování jeho následků.⁵

2.2 Řízení proti nezletilým

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dopadá na případy posuzování dvou typů protiprávních činů, a to provinění spáchaných mladistvými a činů jinak trestných, jichž se dopustily osoby, které nepřekročily patnáctý rok svého věku, nebo trestně neodpovědný mladistvý.

Přesto, že dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, ukládá zákon 218/2003 Sb., ZSVM, soudu pro mládež povinnost, aby učinil taková opatření, která povedou k nápravě u dítěte, které se dopustilo činu jinak trestného. V praxi to znamená, že pokud se nezletilé dítě dopustí činu jinak trestného, Policie ČR po

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

prošetření případu věc usnesením odkládá, neboť trestní stíhání nezletilého pachatele je nepřijatelné vzhledem k jeho věku. Rozhodnutí o odložení trestního stíhání je spolu se spisem předáno státnímu zastupitelství, které je povinno k soudu pro mládež podat bezodkladně návrh na uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let. V řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže soud pro mládež postupuje podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.

Podle paragrafu 90 zákona č. 218/2003 Sb., ZSVM, lze řízení ve věcech dětí mladších patnácti let zahájit buď návrhem státního zástupce na zahájení řízení nebo usnesením soudu pro mládež o zahájení řízení. Podá-li ve věci návrh na zahájení řízení někdo jiný než státní zástupce, soud pro mládež na jeho základě nemůže jednat a je povinen řízení zastavit.⁵

Trochu paradoxně se pak však stává, že zatímco v řízení proti mladistvým pachatelům existují různá alternativní řešení a mladistvý se před soud vůbec nemusí dostat, věci nezletilých pachatelů jsou soudem projednávány zpravidla vždy. Soud pak může nezletilému uložit buďto **dohled probačního úředníka**, nebo **zařazení do vhodného terapeutického, psychologického či výchovného programu**, v nejzávažnějších případech **i ochrannou výchovu**.⁵

Užití opatření k nápravě dítěte mladšího patnácti let má vždy na zřeteli především vytváření předpokladů pro další pozitivní rozvoj dítěte, jeho ochranu před škodlivými vlivy a preventivní působení s cílem odradit jej od páchaní další protispolečenské činnosti. Je však důležité, aby státní zástupce zvažoval závažnost protiprávních činů dětí mladších patnácti let a nestavěl před soud pro mládež ty z nich, které se dopustily ve své podstatě „klukovin“. V řadě případů je nezbytné soustředit se i na osoby z blízkého sociálního okolí dítěte.

Ve věci mladistvých a osob mladších patnácti let účast orgánu sociálně-právní ochrany dětí umožňuje soudu pro mládež důkladně zjistit poměry, v nichž dítě žije, jaká byla dosavadní péče o něj, případně předchozí jednání orgánu sociálně-právní ochrany dětí s rodiči, případně zda již tento vyslovil některé z výchovných opatření.⁵

⁵ srov. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004.

Pokud soud dospěje k názoru, že samotné projednání věci před soudem postačuje, může od uložení opatření zcela upustit.

Za protiprávní činy osob mladších než patnáct let v letech 2004 – 2006 ukládal soud pro mládež Okresního soudu ve Strakonici opatření – dohled probačního úředníka, a to konkrétně v roce 2004 ve dvou případech, v roce 2005 v pěti, a v roce 2006 ve dvou případech.

Je nutné konstatovat, že k dětem, které se dopustily činu jinak trestného, je přístupováno jako k dosud nevyzrálým jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, jejichž postoje a životní styl je možno vhodným zacházením ovlivnit a změnit. Z tohoto pak vyplývá, že účelem ukládaných opatření je výchovné působení na dítě a předcházení dalšímu páčání protiprávních činů.

V posledních letech se v České republice v rámci diskuse o kriminalitě mládeže dostává do popředí snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let. Není pochyb o tom, že současná generace dětí dospívá daleko dříve než tomu bylo v minulosti, a to jak po fyzické stránce, tak i „rozumové“. Značné zvýšení podílu osob těsně pod hranicí patnácti let na protiprávním jednání, a to i zvláště závažné trestné činnosti, hovoří pro snížení věkové hranice odpovědnosti.

Nový zákon však na věkové hranici trestní odpovědnosti nic nezměnil, a tak i nadále dosud platí, že osoba mladší 15 let není za své protiprávní jednání trestně odpovědná. Polemizovat, zda snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let, vzhledem k tomu, že toto rozhodnutí je v rukou našich „zákonodárců“, je zbytečné.

3 Praktická část

3.1 Cíl výzkumu a stanovení výzkumných hypotéz

Je všeobecně známo, že se kriminalita během minulých desetiletí stala rozšířeným negativním sociálním jevem. Kriminalita se přitom koncentruje zejména do větších aglomerací, kde je možnost větší anonymity a většího pohybu osob. Při trestné činnosti se zvyšuje agresivita i bezohlednost a na významu nabývá i trestná činnost spojená s drogami. Zvyšuje se podíl nezletilých a mladistvých pachatelů na trestné činnosti, přičemž hranice věku delikventů se snižuje.

< **Cílem výzkumu** je poskytnout přehled o charakteru objasněné trestné činnosti mládeže v okrese Strakonice v letech 2004 – 2006, zejména pak o trestných činech definovaných podle trestního zákona. Výzkum cíleně zjišťuje, zda se mladiství či nezletilí dopouštějí nejčastěji majetkové trestné činnosti, především provinění krádeže. Jistě zajímavá mohou být zjištění v ohledu páčání provinění jak ze strany dívek, tak ze strany chlapců. To vše je dáváno do kontextu s funkčností, respektive nefunkčností rodin sledovaných delikventů.

< **Stanovení výzkumných hypotéz**

Hypotéza číslo 1 (dále jen H 1)

Domnívám se, že mladiství pachatelé se dopouštějí nejčastěji majetkové trestné činnosti, především provinění krádeže a nezletilí činu jinak trestného, který by byl posouzen jako provinění krádeže.

Zdůvodnění hypotézy:

Ke stanovení této hypotézy jsem dospěla především na základě vlastních profesních zkušeností a zkušeností svých kolegů. Trestné činy proti majetku představují převážnou část celkové kriminality spáchané na území České republiky a je pro ně charakteristický útok proti cizímu majetku. Z teoretického hlediska lze majetkovou kriminalitu rozdělit do tří základních skupin, přičemž do první skupiny

řadíme trestné činy, pro něž je charakteristickou pohnutkou zničenost, a směřují k obohacení pachatele. Druhou skupinou jsou trestné činy spočívající v úmyslném poškozování cizího majetku, kdy pachatel zpravidla není veden úmyslem se obohatit. Třetí skupinu pak představuje podílnictví, kde pachatel využívá ve svůj prospěch trestnou činnost, kterou páchá jiná osoba.

Majetková trestná činnost páchaná nezletilými a mladistvými pachateli se v zásadě neodlišuje od stejné trestné činnosti páchané dospělými pachateli. Jde zejména o vloupání do automobilů, restaurací, prodejen, domů, chat, garáží, kanceláří apod. V objektech pak pachatelé odcizují peníze, potraviny, jízdní kola, alkohol, cigarety, autorádia. V posledních letech, jak vyplývá z trestních spisů, se mladí delikventi zaměřují na krádeže mobilních telefonů, digitálních fotoaparátů a „značkového oblečení a obuvi“. Odcizují věci, které se jim líbí, anebo které mohou prodat a získat tak finanční prostředky pro svoji potřebu, případně jsou vedeni snahou zařadit se do kolektivu, kde děti získávají postavení podle toho, jaké věci mají.

Poznámka č. 1:

Hranice mezi majetkovým přestupkem a majetkovým trestným činem byla určena částkou 5.000,- Kč.

Dalším kritériem majetkových trestných činů je výše způsobené škody pachatelem, platná od 1.2.2002. Proto je nutné specifikovat následující pojmy:

- škoda nikoliv nepatrná - nejméně 5.000,- Kč,
- škoda nikoli malá - nejméně 25.000,- Kč,
- značná škoda - nejméně 500.000,- Kč,
- škoda velkého rozsahu - nejméně 5.000.000,- Kč.

Hypotéza číslo 2 (dále jen H 2)

Předpokládám, že podíl chlapců na páchané trestné činnosti je vyšší, než podíl dívek.

Zdůvodnění hypotézy:

Tuto hypotézu zakládám jednak na předpokladu rozdílné výchovy dívek a chlapců ve společnosti, ale i na biologické odlišnosti obou pohlaví. Pokud se týká výchovy dívek, vyrůstají mnohé z nich v rodinách s tradičním uspořádáním rolí. Svou úlohu hrají tradice, tabu, kultura společnosti, ve které jsou dívky a chlapci vychováváni. V hodnocení osob nebo i celých sociálních skupin zjišťujeme často tzv. stereotypy. Jsou to formy iracionálně založeného posuzování jedinců pod určitá, již hotová a tradiční schémata „vidění a hodnocení“, např. ve stereotypu muže, který je popisován jako: logický, racionální, agresivní, uživatelský, strategický, nezávislý, soutěživý, vedoucí a ten, který rozhoduje. Naproti tomu existuje i tradiční stereotyp ženy jako: intuitivní, emocionální, submisivní (podřídivé), empatické (chápavé), spontánní, pečovatelské, spolupracující, loajální, podporovatelky, a té, která následuje (především muže).¹⁰

Dá říci, že jsou dívky pod větší kontrolou rodiny, školy a společnosti, než chlapci. Důležité je také zjištění, že pro dívky nemají vazby na partu takový význam jako pro chlapce. Naopak vazby na rodinu jsou většinou pevnější. Rozdíl v mírách mužské a ženské kriminality je připisován vrozené vyšší agresivitě mužů, která je dle výzkumů ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem, který působí nejen na fungování mozku, ale i na utváření těla.³

Hypotéza číslo 3 (dále jen H 3)

Domnívám se, že nezletilí a mladiství delikventi pocházejí z nefunkčních rodin, zejména z rodin rozvedených rodičů.

Zdůvodnění hypotézy:

Je všeobecně známo, že rodina má určitou strukturu, která je tvořena soustavou jejích členů, souhrnem vzorců chování, souhrnem pravidel, kterými se

³ srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

¹⁰ srov. KOHOUTEK, R. a kol.: *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998.

jejich vzájemné vztahy řídí. Zároveň plní základní funkce: biologickou a reprodukční, výchovnou, ochrannou a poskytující bezpečí, emocionální.

Rodinu vždy hodnotíme z hlediska její funkčnosti, tzn. z hlediska plnění jednotlivých funkcí. Pokud dojde k narušení kterékoliv z nich, je zpravidla narušena stabilita rodiny jako celku. Rodina, která neplní své základní funkce, se nazývá dysfunkční. Na fungování dnešních rodin se podílejí, mimo jiné, i změny ve společnosti, se kterými se mnohé rodiny nedokáží vyrovnat. Jedná se především o značný nárůst nejistoty v dlouhodobé perspektivě, nezaměstnanost, zvyšující se počet dětí školního věku, které vyrůstají v neúplných rodinách, kde většinou chybí některý z vlastních rodičů, zpravidla otec. Dále jde o preferování podnikatelských a jiných aktivit, angažovanost rodičů v zaměstnání, menší zájem o výchovu dětí a s tím související změnu klimatu v rodinách, neboť většina rodičů má v dnešní době na výchovu dětí nedostatek času. Důležitou roli zde hraje i změna cílů a hodnot způsobená ekonomickým tlakem na zabezpečení rodiny.

3.2 Popis terénu a výzkumného vzorku

Mluvíme-li o Strakonicku jako o okrese, máme na mysli správní celek, který vznikl v roce 1960 při novém územním uspořádání a zahrnuje několik oblastí. Na jihozápadě je to Volyňsko, dotýkající se již šumavského Podlesí, na severu rybníčnaté Blatensko a na jihovýchodě Vodňansko, zasahující až do jihočeské roviny Českobudějovicka. Každá z těchto oblastí, ač jsou spojeny v jeden celek, si stále uchovává svůj charakter. Středem okresu je kraj podél řeky Otavy, která tvořila přirozenou obchodní cestu. Na tu zde navazovala i stará odbočka Zlaté stezky, vedoucí sem od Vimperka. Na její ochranu byl již ve 13. století postaven na soutoku říčky Volyňky s Otavou hrad, pozdější sídlo řádu maltézských rytířů - johanitů.

Na rozloze okresu, což činí 1.032 km², žije cca 70.000 obyvatel. Do regionu okresu Strakonice patří 112 obcí. Z tohoto počtu jich má pět status města - Strakonice, Blatná, Vodňany, Volyně a Bavorov (poslední bylo povýšeno na město v roce 2000). Celkově v okrese žilo v inkriminovaném období cca 70.000 obyvatel. Z ekonomického hlediska v okrese převažuje strojírenský, potravinářský a textilní

průmysl, který je soustředěn ve městech. Zbytek území je převážně zemědělský. Centrem Strakonicka je město Strakonice, na jehož území žije cca 24.000 obyvatel, přičemž mladší generace může využít dalšího vzdělávání: na gymnáziu, čtyřletém nebo víceletém, na střední průmyslové škole, zdejší Euroškole, ale též na jednom ze dvou středních odborných učilišť.

Okres tvoří severozápadní okraj Jihočeského kraje, částečně sousedí se západočeským a středočeským regionem. Sama tato poloha je hodnocena, v obecném pohledu, jako kriminogenní, neboť ne nepodstatnou část objasněné kriminality mají na svědomí pachatelé ze sousedních oblastí.

Výzkumný vzorek je jednoznačně dán charakterem tohoto výzkumu, který je zaměřen na nezletilé a mladistvé pachatele z uvedené spádové oblasti. Jedná se o osoby mladší patnácti let a osoby od patnácti do osmnácti let. Celkově analyzují 131 trestních věcí, kterých se dopustili nezletilí a mladiství pachatelé, a to v rozmezí tří let .

3.3 Nástroje sběru dat

Výzkum, vycházející ze stanovených hypotéz (viz kap. 3.1), je založen na analýze dostupných dokumentů (viz níže) a následně metodou matematicko-statistickou jsou zjištěná data sumarizována prostřednictvím tabulek. Celkově provedený výzkum zužitkovává data za období let 2004 až 2006.

Fáze realizace výzkumu:

1. výběr dat
2. vytvoření matematicko-statistických podkladů pro analýzu dat
3. sumarizace získaných dat
4. analýza a interpretace výsledků
5. verifikace výzkumných hypotéz

Zdroji dostupných dat, se kterými v praktické části této studie pracuji, jsou „Deníky trestních spisů“, které jsou vedeny na Okresním ředitelství PČR, službě

kriminální policie a vyšetřování, ve Strakonících. V „deníku“ je evidován celkový počet trestních (vyšetřovaných) věcí v daném roce, a to bez ohledu na počet pachatelů a počet trestných činů a provinění. Dalším zdrojem informací jsou jednotlivé trestní spisy, z nich pak zejména informace o nezletilých a mladistvých pachatelích.

Pro lepší orientaci jsou k jednotlivým hypotézám předkládány statistické tabulky s četností sledovaných ukazatelů. Jedná se pouze o číselné údaje, neboť v zákoně č. 218/2003 Sb., ZSMV, je ustanovení o zákazu zveřejňování informací týkajících se nezletilých a mladistvých pachatelů. Vzhledem k tomu, že nebylo možno použít jiných technik výzkumu, neboť o každém úkonu s mladistvým nebo nezletilým je třeba vyrozumět jeho zákonného zástupce, případně kolizního opatrovníka a vyžádat jeho souhlas, jsou získaná data zcela neadresná. Výhodou zvoleného postupu je však objektivita zjišťovaných údajů, neboť zde nehrozí zkreslení informací, ke kterému může docházet například při exploračních technikách.

Specifikace kritérií výzkumu:

Jako základní zdroj dat ve své práci využívám „Deník trestních spisů“ z období let 2004 - 2006, ve kterém je evidován celkový počet trestních věcí. „Deníky“ jsou vedeny pro každý rok samostatně a obsahují informace o pachateli, o spáchaném objasněném trestném činu, v případě mladistvého o objasněném provinění a u nezletilého o objasněném činu jinak trestném, včetně právní kvalifikace, i údaje o spolupachatelích. Analyzovány jsou jednotlivé ročníky samostatně, kdy uvádím počet pachatelů jednotlivých let, dále počet provinění, která spáchali v daném období.

Klasifikace vybraných trestných činů podle trestního zákona č. 140/1961 Sb.,

v platném znění:

- § 152 porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi** (kdo neoprávněně zasáhne do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi...),
- § 171 maření výkonu úředního rozhodnutí** (kdo maří nebo podstatně ztěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu...),
- § 180d řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění,**
- § 182 poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení** (kdo úmyslně ohrozí provoz a) veřejného telekomunikačního zařízení, zařízení držitele poštovní licence nebo zařízení pro hromadnou veřejnou dopravu, b) ochranného zařízení proti úniku znečišťujících látek, c) zařízení energetického nebo vodárenského, d) veřejného ochranného zařízení proti požáru, povodni nebo jiné živelné pohromě, e) podmořského kabelu nebo podmořského potrubí, f) obranného nebo ochranného zařízení proti leteckým a jiným podobným útokům nebo jejich následkům, nebo g) podobného obecně prospěšného zařízení...),
- § 187 nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů** (kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechová omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed...),
- § 188 nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů** (kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechová předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu...),
- § 188a šíření toxikomanie** (kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří...),

- § 202 **výtržnictví** (kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí historickou nebo kulturní památku, hrob nebo jiné pietní místo anebo hrubým způsobem ruší shromáždění nebo obřad občanů...),
- § 209 **poškození cizích práv** (kdo jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že a) uvede někoho v omyl, nebo b) využije něčího omylu...),
- § 221 **ublížení na zdraví** (kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví...),
- § 231 **omezování osobní svobody** (kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody...),
- § 234 **loupež** (kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci...),
- § 235 **vydírání** (kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl...),
- § 238 **porušování domovní svobody** (kdo neoprávněně vnikne do domu nebo do bytu jiného nebo tam neoprávněně setrvává...),
- § 242 **pohlavní zneužívání** (kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije...),
- § 247 **krádež** (kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a a) způsobí tak škodu nikoliv nepatrnou, b) čin spáchá vloupáním, c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím, d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, e) byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán...),
- § 249 **neoprávněné užívání cizí věci** (kdo se zmocní cizí věci nikoliv malé hodnoty nebo motorového vozidla v úmyslu jich přechodně užívat, nebo kdo na cizím majetku způsobí škodu nikoliv malou tím, že neoprávněně takových věcí, které mu byly svěřeny, přechodně užívá...),
- § 250 **podvod** (kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou...),
- § 257 **poškození cizí věci** (kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou...).

H1 Domnívám se, že nezletilí a mladiství pachatelé se dopouštějí nejčastěji majtkové trestné činnosti, především provinění krádeže a nezletilí činu jinak trestného, který by byl posouzeno jako provinění krádeže.

Důležitým kritériem je klasifikace jednotlivých spáchaných provinění, činů, počet spáchaných skutků, počet pachatelů, kteří jsou rozděleni na nezletilé a mladistvé delikventy. Jednotlivé údaje jsou poté sumarizovány za sledované období.

H2 Předpokládám, že podíl chlapců na páchané trestné činnosti je vyšší, než podíl dívek.

I zde vycházím z celkového počtu pachatelů v jednotlivých letech, při zachování rozdělení pachatelů na mladistvé a nezletilé, přičemž tito pachatelé jsou rozděleni do kategorií chlapců a dívek.

H3 Domnívám se, že nezletilí a mladiství delikventi pocházejí z nefunkčních rodin, zejména z rodin rozvedených rodičů.

Jednotlivé trestní spisy, zejména pak informace ze zpráv oddělení sociálně-právní ochrany dětí o nezletilých a mladistvých pachatelích, jsou základním zdrojem informací. U jednotlivých mladistvých pachatelů je zjištěna i jejich rodinná situace a poté vytvořeno rozdělení do skupin podle stavu výchovného prostředí, tedy zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou, nebo zda je takový jedinec vychováván v náhradní rodině.

3.4 Prezentace výsledků výzkumu a jejich interpretace

H1 Domnívám se, že nezletilí a mladiství pachatelé se dopouštějí nejčastěji majtkové trestné činnosti, především provinění krádeže a nezletilí činu jinak trestného, který by byl posouzen jako provinění krádeže.

Přehled objasněných provinění a činů jinak trestných spáchaných nezletilými a mladistvými pachateli v letech 2004 – 2006.

Tabulka č. 1 - rok 2004

Základní ustanovení paragrafu tr. zákona	Počet provinění a činů jinak trestných spáchaných nezletilými a mladistvými	Počet pachatelů			
		mladiství		nezletilí	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky
§ 171 Maření výkonu úředního rozhodnutí	2	2	-	-	-
§ 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	1	1	-	-	-
§ 188a Šíření toxikomanie	4	1	-	3	-
§ 202 Výtržnictví	5	5	-	-	-
§ 221 Ublížení na zdraví	1	-	-	-	1
§ 235 Vydírání	1	-	-	-	1
§ 242 Pohlavní zneužívání	2	2	-	-	-
§ 247 Krádež	29	27	-	1	1
§ 249 Neoprávněné užívání cizí věci	1	1	-	-	-
§ 254 Zatajení věci	2	-	-	2	-
Celkem rok 2004	48	39	-	6	3

V roce 2004 bylo nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 48 objasněných provinění a činů jinak trestných. Z tohoto počtu bylo 29 případů provinění krádeže

(60,41 %), 1 případ provinění neoprávněného užívání cizí věci (2,08 %) a 2 případy provinění (činu jinak trestného) zatajení věci (4,16 %); *tzn., že celková majetková trestná činnost z vybraného souboru činila 66,66 %.*

Tabulka č. 2 - rok 2005

Základní ustanovení paragrafu tr. zákona	Počet provinění a činů jinak trestných spáchaných nezletilými a mladistvými	Počet pachatelů			
		mladiství		nezletilí	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky
§ 152 Porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi	1	1	-	-	-
§ 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	3	3	-	-	-
§ 188a Šíření toxikomanie	1	-	-	1	-
§ 202 Výtržnictví	3	3	-	-	-
§ 231 Omezování osobní svobody	1	1	-	-	-
§ 234 Loupež	6	5	-	1	-
§ 235 Vydírání	2	2	-	-	-
§ 238 Porušování domovní svobody	2	2	-	-	-
§ 242 Pohlavní zneužívání	2	2	-	-	-
§ 247 Krádež	21	19	-	2	-
§ 249 Neoprávněné užívání cizí věci	1	1	-	-	-
§ 257 Poškozování cizí věci	4	4	-	-	-
Celkem rok 2005	47	43	-	4	-

V roce 2005 bylo nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 47 objasněných provinění a činů jinak trestných. Z tohoto počtu bylo 22 případů majetkové trestné činnosti, konkrétně 21 provinění a činů jinak trestných krádeže (44,68 %), dále 1

případ provinění neoprávněného užívání cizí věci (2,12 %); tj. 46,80 % majetkové trestné činnosti z vybraného souboru.

Tabulka č. 3 - rok 2006

Základní ustanovení paragrafu tr. zákona	Počet provinění a činů jinak trestných spáchaných nezletilými a mladistvými	Počet pachatelů			
		mladistí		nezletilí	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky
§ 182 Poškození a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení	1	1	-	-	-
§ 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	2	2	-	-	-
§ 188 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	1	1	-	-	-
§ 202 Výtržnictví	3	2	1	-	-
§ 180d Jízda bez řidičského oprávnění, účinný od 1.7.2006	5	5	-	-	-
§ 234 Loupež	3	1	-	2	-
§ 235 Vydírání	2	2	-	-	-
§ 242 Pohlavní zneužívání	2	-	-	2	-
§ 247 Krádež	16	14	1	1	-
§ 249 Neoprávněné užívání cizí věci	4	4	-	-	-
§ 254 Zatajení věci	1	-	1	-	-
Celkem rok 2004	36	28	3	5	-

V roce 2006 bylo nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 36 objasněných provinění a činů jinak trestných. Z tohoto počtu bylo 21 případů majetkové trestné činnosti, konkrétně: 16 provinění a činů jinak trestných krádeže (44,44 %), 4 provinění neoprávněného užívání cizí věci (11,11 %), a 1 provinění zatajení věci (2,77 %); tj. 58,33 % celkové majetkové trestné činnosti z vybraného souboru.

Z Tabulek č. 1 - 3 vyplývá následující shrnutí:

V roce 2004 spáchali nezletilí a mladiství pachatelé 48 provinění a činů jinak trestných, přičemž z tohoto počtu bylo 29 provinění a činů jinak trestných krádeže (§ 247 tr. zákona), tj. 60,41 %, dále 1 provinění neoprávněného užívání cizí věci (§ 249 tr. zákona), tj. 2,08 % a 2 provinění zatajení věci (§ 254 tr. zákona), tj. 4,16 %.

Z celkového počtu objasněných provinění a činů jinak trestných, kterých se v roce 2004 dopustili mladiství a nezletilí, činila majetková trestná činnost 66,66 %.

V roce 2005 bylo nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 47 provinění a činů jinak trestných, přičemž z tohoto počtu bylo 21 provinění a činů jinak trestných krádeže (§ 247 tr. zákona), tj. 44,68 %, 1 provinění neoprávněného užívání cizí věci (§ 249 tr. zákona), tj. 2,12 %.

Z celkového počtu objasněných provinění a činů jinak trestných v roce 2005 činila majetková trestná činnost 46,80 %.

V roce 2006 spáchali nezletilí a mladiství pachatelé 36 provinění a činů jinak trestných. Z tohoto počtu bylo 16 provinění a činů jinak trestných krádeže (§ 247 tr. zákona), tj. 44,44 %, 4 provinění neoprávněného užívání cizí věci (§ 249 tr. zákona), tj. 11,11 % a 1 provinění zatajení věci (§ 254 tr. zákona), tj. 2,77 %.

Z celkového počtu objasněných trestných činů v roce 2006 činila majetková trestná činnost 58,33 %.

Interpretační závěry k platnosti H1:

Stanovená **hypotéza se potvrdila**, neboť z celkového počtu 131 objasněných provinění a činů jinak trestných, které byly na Strakonicku spáchány nezletilými a mladistvými pachateli v letech 2004 – 2006, se v 66 případech, tj. v **50,38 %**, jednalo o provinění a činy jinak trestné krádeže dle § 247 tr. zákona.

Celková majetková činnost mladistvých a nezletilých ve sledovaném období 2004 – 2006 byla objasněna v 75 případech, tj. 57,25 %.

Jedná se o méně kvalifikovanou trestnou činnost majetkového charakteru, vedoucí nejjednodušším a nejrychlejším způsobem k majetkovému zisku. Často se jedná o okamžitý nápad nezletilých nebo mladistvých, který je vzápětí realizován. Způsobené škody zpravidla nepřesahují řádově tisíce korun.

Diskuse k H1:

Na základě výsledků v roce 2004 a 2006 by se dalo předpokládat, že dochází k poklesu majetkové trestné činnosti, konkrétně provinění a činů jinak trestných krádeže, kterých se dopouštějí nezletilí a mladiství pachatelé. Je však třeba mít na paměti, že byla prováděna analýza pouze objasněných trestných činů, kde byl zjištěn pachatel. Není tedy na místě předčasný optimismus, neboť každoročně dochází k nárůstu neobjasněné trestné činnosti, na které mohou mít podíl i nezletilí a mladiství pachatelé.

H2 Předpokládám, že podíl chlapců na páchané trestné činnosti je vyšší, než podíl dívek.

Prezentace výsledků vztahujících se k H2:

Tabulka č. 4

Rok	Celkem nezletilých a mladistvých pachatelů	Počet pachatelů			
		mladiství		nezletilí	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky
2004	48	39	-	6	3
2005	47	43	-	4	-
2006	36	28	3	5	-
Celkem	131	110	3	15	3

Poznámka: Pro tabulku č. 4 jsou využity ukazatele z tabulek č. 1 – 3.

Celkově, ve sledovaném období 2004 - 2006, bylo 131 nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 131 provinění a činů jinak trestných, na kterých se ve 3 případech podílely nezletilé dívky a 3 mladistvé pachatelky, přičemž:

- **v roce 2004** – se dopustily činu jinak trestného 3 nezletilé pachatelky, a to z celkového počtu 48 nezletilých a mladistvých pachatelů, tj. **6,25 %**,
- **v roce 2005** – nebylo provinění, příp. čin jinak trestný, spáchaný nezletilou či mladistvou pachatelkou, tj. **0,0 %**,
- **v roce 2006** - z celkového počtu 36 nezletilých a mladistvých pachatelů spáchaly provinění 3 mladistvé pachatelky, tj. **8,33 %**.

Interpretační závěry k platnosti H2:

Tato stanovená **hypotéza se jednoznačně potvrdila**, neboť v celkově sledovaném období 2004 - 2006 bylo 131 nezletilými a mladistvými pachateli spácháno 131 provinění a činů jinak trestných, na kterých se **v 6 případech podílely nezletilé nebo mladistvé dívky, což činí 7,86 %**:

- **v roce 2004** spáchaly činy jinak trestné 3 nezletilé pachatelky z celkového počtu 48 nezletilých a mladistvých pachatelů, tj. **6,25 %**, přičemž se jednalo činy jinak trestné podle § 221 tr. zákona – ublížení na zdraví, § 235 tr. zákona – vydírání a § 247 tr. zákona – krádeže. (viz. Poznámka č. 1 a Příloha č. 1),

- **v roce 2005** - nebylo objasněno provinění, příp. čin jinak trestný, který by spáchala nezletilá nebo mladistvá pachatelka,

- **v roce 2006** - z celkového počtu 36 nezletilých a mladistvých pachatelů spáchaly provinění 3 mladistvé pachatelky, tj. **8,33 %**, konkrétně se jednalo o provinění výtržnictví podle § 202 tr. zákona, krádeže podle § 247 tr. zákona a zatajení věci podle § 254 tr. zákona.

Diskuse k H 2:

Z výsledků výzkumu je patrný mírný procentuální nárůst podílu dívek na páchané trestné činnosti. Provedený výzkum v jednotlivých letech sledovaného období prokázal, že v rámci vybrané populace regionu Strakonice, je podíl chlapců

na trestné činnosti vyšší, než podíl dívek. Potvrzením hypotézy, že převážná část nezletilých a mladistvých pachatelů se rekrutuje z mužské části populace, evokuje zároveň domněnku, že rizikovým pohlavím, co do páchaní trestné činnosti, jsou muži. Tyto závěry by mohly posloužit dalšímu výzkumu, a to s cílem nalézt řešení, jak snížit právě podíl mužské populace na trestné činnosti.

H3 Domnívám se, že nezletilí a mladiství delikventi pocházejí z nefunkčních rodin, zejména z rodin rozvedených rodičů.

Tabulka č. 5

Rodinné prostředí	2004	2005	2006	CELKEM
Úplná rodina	24	24	15	63
Doplňená rodina	5	12	5	22
Neúplná rodina	15	11	16	42
Prarodič	3	-	-	3
Ostatní příbuzní	1	-	-	1
Pěstouni	-	-	-	-

Ve sledovaném období 2004 až 2006 se 131 nezletilých a mladistvých pachatelů dopustilo provinění, příp. činu jinak trestného, přičemž z tohoto počtu:

- 63 delikventů bylo vychovááno v úplné rodině, tj. 48,09 %,
- 22 delikventů pocházelo z doplněné rodiny, tj. 16,79 %,
- 42 delikventů bylo vychovááno v neúplné rodině, tj. 32,06 %,
- 4 delikventů pocházelo z náhradní rodiny (prarodič, ostatní příbuzní...), tj. 3,05 %.

Poznámka:

Pro orientaci uvádím rozdělení rodin z hlediska základních charakteristik:

úplná - kterou sdílejí společně oba rodiče a nejméně jedno dítě,

doplňená - jeden z rodičů nahrazen novým členem,

neúplná - v níž chybí jeden z rodičů,

náhradní - prarodiče, ostatní příbuzní, pěstouni (příp. adoptivní rodiče, či ústavní instituce, které suplují rodinu).

Interpretační závěry k platnosti H3:

Z Tabulky č. 4 vyplývá, že se **hypotéza č. 3 jednoznačně nepotvrdila**, neboť z celkového počtu 131 nezletilých a mladistvých pachatelů, ve sledovaném období 2004 - 2006, „pouze“ 42 delikventů pochází z neúplné rodiny, tj. 32,06 %.

Naopak 63 delikventů vyrůstalo v úplné rodině, tj. 48,09 %. V 22 případech se jedná o delikventního jedince z doplněné rodiny, což činí 16,79 %. V náhradních rodinách, u ostatních příbuzných, prarodičů i pěstounů byli vychováni 4 delikventi, tj. 3,05 %. Z výsledků výzkumu vyplývá, že v roce 2004 a 2005 byla nejčastěji páchána trestná činnost nezletilými a mladistvými pachateli, kteří pocházeli z úplných rodin.

Zjištěný závěr však nelze zobecnit, neboť výzkum byl prováděn v regionu Strakonice, což je poměrně malé území s nízkou hustotou osídlení, kde nejsou kumulovány sociálně patologické jevy v takové míře, jako například ve velkoměstech. Sledované období tří let se však jeví pro dané území jako dostačující pro objektivní sondu do statisticky trestných činů.

Diskuse k H3:

Vzhledem ke shora uvedeným zjištěním se, téměř zákonitě, nabízí polemika nad otázkou: „Co je vlastně funkční rodina?“ Na tuto otázku nelze dát jednoznačnou odpověď, neboť z pohledu různých institucí může „funkční rodina“ představovat pro každou něco jiného. Mnozí rodiče se například mohou domnívat, že je jejich rodina funkční, a to nejen do té doby, než se objeví závažný problém. Vzhledem ke své profesi bych však rodinu, kde se vyskytuje delikventní chování nezletilých a mladistvých, považovala za nefunkční. Znamená to tedy, a nepotvrzená H3 tomu nasvědčuje, že nelze činit rovnítko typu: úplná = funkční rodina, neúplná = dysfunkční či dokonce afunkční rodina.

4 Závěr

Absolventská práce na téma „Otázky delikvence mládeže a její vývoj v regionu Strakonice v letech 2004 – 2006“ je členěna do dvou tematických celků. První jako teoretická východiska problematiky delikvence mládeže. Tato část obsahuje deset kapitol, přičemž první vysvětluje základní společenské normy, včetně negativních společenských jevů, kriminality a delikvence. Ve druhé kapitole jsou specifikovány pojmy kriminologie, kontrola kriminality a kriminální politika. Kriminalita a pohled na ni je předmětem zájmu třetí kapitoly. Další kapitoly jsou již specificky zaměřeny na kriminalitu mládeže – význam věku z hlediska občanskoprávního a trestněprávního, charakteristiku trestné činnosti dětí a mládeže, její příčiny a podmínky, např. na vrozené faktory ji podmiňující, pohlaví jedince, vnější faktory ovlivňující vznik delikventního chování u mládeže, ale též na specifika společenských vlivů, jako je vliv rodiny, školy, vrstevnických part atd. V poslední kapitole první části nazvané „Delikvence mládeže versus strategie preventivních opatření“, jsem pak zaměřila svou pozornost na otázku prevence a její účinnosti.

Druhá, praktická část vychází z cíle výzkumu poskytnout přehled o charakteru objasněné trestné činnosti mládeže v okrese Strakonice v letech 2004 - 2006. Tento výzkum poukázal na to, že se mladiství pachatelé dopouštějí nejčastěji trestné činnosti majetkové, zejména provinění (činu jinak trestného) krádeže, dále bylo ověřeno, že podíl chlapců na těchto deliktech v regionu Strakonice je několikanásobně vyšší oproti trestným činům dívek.

Výzkum také ukázal, že nelze trestnou činnost mladistvých a nezletilých jednoznačně spojovat s neúplností rodin, stejně jako neúplnost není nutně doprovázena dysfunkcemi rodiny.

V závěru nemohu nezmínit okolnost, kterou považuji za velmi významnou právě v rámci práce s delikventní mládeží. Jak již bylo na předchozích místech této práce konstatováno, jejím charakteristickým znakem je zejména nedokončený individuální a sociální vývoj. Většina z nich řídí své jednání podle pro společnost nepřijatelné hodnotové stupnice a jejich náhled na svět je silně ovlivněn egoistickými tendencemi. Jejich trestná činnost je impulsivní, mnohdy společensky

velmi nebezpečná a někdy bývá začátkem dalšího kriminálního vývoje. Přitom sklony k páchání trestné činnosti u nich nejsou ještě hluboce zakořeněny. Proto takové osoby představují kategorii relativně snáze ovlivnitelnou, a to za předpokladu specificky zaměřené a odborně prováděné výchovné, případně „kontrolní“ činnosti.

Delikvenci nelze jednoduše vysvětlit jedinou příčinou, ale ani jednoduchým součtem několika příčinných faktorů. Tyto faktory se vzájemně prolínají, podmiňují se, některé nově vznikají a jiné vyhasínají. Zjištění, zda u mladistvého delikventa došlo k trestné činnosti převážně vlivem vnějších příp. vnitřních faktorů, umožňuje výběr vhodného opatření, které má přispět k žádoucímu sociálnímu vývoji dospívajícího.

Jak je vidět, kriminalita mládeže je závažným společenským problémem, který nelze vyřešit žádným jednorázovým opatřením. Je proto nutné nejenom hledat odpovědi na otázky související s tímto problémem, ale snažit se především nacházet řešení jeho dílčích aspektů.

Přijmeme-li za svou kdysi slavnou tezi Lacassagneho, že *„každá společnost má zločince, jaké si zaslouží“*, nemůže nás současné úsilí hledání nových, účinnějších způsobů, které by v budoucnu tento nepříznivý vývoj zvrátily, překvapit.

Literatura

ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-73-3.

DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN L., a kol.: *Příručka pro Probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001, ISBN 80-902998-0-6.

HEJDA, J. a spol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1163-4.

HOLUB, M., NOVÁ, H.: *Zákon o rodině a předpisy souvisící*. 5. aktualiz. vydání. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-362-9.

HOLUBOVÁ, D. a kol.: *Psychologie pro právníky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. ISBN 80-210-0635-4.

HRČKA, M.: *Sociální deviace*. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0.

CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: MV, 1998.

CHROMÝ, J.: Rodina jako kriminogenní faktor. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 11, str. 20 -24.

JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákon a trestní řád*. Praha: Linde, 2004.

KOHOUTEK, R. a kol: *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-064-2.

KOVÁČOVÁ, D.: Nad zákonem o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu praxe. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 9, str. 1 -6.

KOUDELKOVÁ, A.: *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-022-6.

LORTIE, S., POLANSKI, M., SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H.: *Soudnictví pro mladistvé*. Kanadský zákon o mladistvých provinilcích. Osnova českého zákona o soudnictví nad mládeží. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 59. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání

soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000. ISBN 80-902656-1-8.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. aktualit. Vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0.

VÁGNEROVÁ, A.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z.: Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 2, str. 14 - 18.

ZAPLETAL, J.: *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 1994.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Linde, 2002.